

Sammanfattningar – Abstrakt

Tionde nordiska dialektologkonferensen

Innehåll (alfabetiskt enl. föredragshållare under varje rubrik)

Plenarföredrag

Sektionsföredrag, presentationer och postrar

Workshoppar

**W1 Kontakter mellan skandinaviska språk och
östersjöfinska språk i Baltikum**

W2 Dokumentationslingvistik inom nordisk dialektologi

W3 Estlandssvenska

W4 Dialekt og turisme

Plenarföredrag

Ivars
Lappalainen
Pedersen
Quist
Riad
Røyneland

Den nordfinländska dialektgränsen Ett klassiskt problem i finlandssvensk dialektforskning

Ann-Marie Ivars

Svenska litteratursällskapet i Finland

Det har i år gått 120 år sedan O. F. Hultman i *De östsvenska dialekterna* (1894) lanserade sin indelning av de svenska dialekterna i Finland i två huvudgrupper, *nordfinländska* och *sydfinländska* mål. Gränsen drog han mellan Houtskär och Korpo i Åboland, för där stod dialekterna i en påfallande skarp kontrast till varandra, skarpare än någon annanstans i Finland. Kontrasten illustreras i Hultmans *Efterlämnade skrifter* (1939) med tolv språkdrag som skiljer Houtskär från Korpo på den fonologiska och morfofonologiska nivån.

Kännetecknande för Åboland som helhet är en långt gången dialektsplittring som fortsatt har dragit till sig forskarnas intresse. Det kan inte förnekas att den hultmanska indelningen bygger på väsentliga drag i dialektutvecklingen, säger t.ex. Kurt Zilliacus (1992). Han ser Åboland som en mötesplats för ”dialekter av omisskännligt nyländsk, åländsk och österbottnisk karaktär” men drar huvudgränsen mellan Korpo och Nagu. Gunilla Harling-Kranck (1981) har påpekat att Hultmans kriterier sällan kan tillämpas på varje sockenmål inom respektive huvudgrupp, men faktum är att många dialektskillnader möts, om inte precis mellan Houtskär och Korpo så inom Skärgårdshavet. Therese Leinonen (2012) har analyserat fonologiska likheter och olikheter med kvantitativa metoder och funnit dialektgränser som löper bl.a. på ömse sidor om dels Korpo, dels Pargas.

Under arbetet med en kommande bok om svenska dialekter och stadsmål i Finland väcktes mitt eget intresse för den gamla gränsen som skiljer Iniö och Houtskär (samt södra Korpo och Nagu) från det övriga Åboland och för ihop dem med Åland och Österbotten. Den nordfinländska gränsen tycks ha fog för sig, men den behöver preciseras och underbyggas med drag från fler nivåer än den fonologiska. Houtskär utgör i själva verket nedre högra hörnet i vad jag kallar ”den finlandssvenska novationstriangeln”, där Åland bildar nedre vänstra och södra Österbotten triangelnns övre hörn.

Föredraget utgår från dialekten sådan den talas i Iniö och Houtskär. Det avser att komplettera Hultmans kriterier med en rad likheter på olika språknivåer i ett område som sträcker sig från (södra) Österbotten i norr till (östra) Åland i sydväst samt Iniö och Houtskär i sydost. Olikheter de tre områdena emellan ska dessutom klarläggas, för västra Åboland utmärker sig också för en del drag som ger området en sydfinländsk prägel. Förklaringar till likheterna inom den nämnda triangeln söks: Vilka kontakter mellan gamla svenska bosättningar utmed Bottenhavskusten och i Skärgårdshavet i äldre tid återspeglar sig i dialekterna i modern tid? I kustlandet mellan Österbotten i norr och Åbo i söder talas det i dag bara finska dialekter, sydvästhanska i trakten av Åbo och övergångsdialekter mellan sydvästhanska och tavastländska i trakten av Björneborg.

Variation, förändring, interaktion – personliga pronomen i Helsingforsfinska

Hanna Lappalainen

Helsingfors universitet

Variation i bruket av personliga pronomen har undersökts i flera finska sociolingvistiska studier under de senaste 40 åren. Detta är förståeligt, för dessa pronomen har olika varianter och varianternas popularitet har förändrats under årens lopp.

Attitydundersökningar visar också att personliga pronomen är de viktigaste kännetecknen för olika finska dialekter och icke-lingvister är medvetna om dem. De har blivit markörer med vilka talarna kan framhäva att de tillhör en viss region, men de kan också användas för att konstruera sociala betydelser (se Eckert 2008, 2012).

Talspråket i Helsingfors har utvecklats i korsdraget mellan det normerade språket (skriftspråket) och olika dialekter. Under slutet av 1800-talet när Helsingforsfinskan utformades tillägnade sig de övre socialgrupperna ett skriftspråkligt sätt att tala, medan språket i de lägre socialgrupperna utvecklades på basis av finskans västra dialekter (Paunonen 2005a, 2005b). Således används fortfarande både skriftspråkliga och talspråkliga varianter sida vid sida (t.ex. Paunonen 2005a, b; Lappalainen 2010). Även svenskan har lämnat sitt eget avtryck i Helsingforsfinskan (Paunonen 1990). Tabellen nedan visar att fyra av sex pronomen har (åtminstone) två olika varianter.

Tabell. Personliga pronomen i talspråket i Helsingfors.

	skriftspråklig variant	talspråklig variant
1:a person singularis ('jag')	<i>minä</i>	<i>mä (mää)</i>
2:a person singularis ('du')	<i>sinä</i>	<i>sä (sää)</i>
3:e person singularis ('han, hon')	<i>hän</i>	<i>se</i>
1:a person pluralis ('vi')	<i>me</i>	<i>me</i>
2:a person pluralis ('ni')	<i>te</i>	<i>te</i>
3:a person pluralis ('de')	<i>he</i>	<i>ne</i>

I mitt föredrag beskriver jag variationen när det gäller personliga pronomen i ljuset av olika materialinsamlingar. Materialet kommer från tre projekt som har genomförts under 2000-talet i Helsingfors:

1. servicesamtal som har videoinspelats vid Folkpensionsanstaltens byråer (FPA, Kela på fi., jfr t.ex. Försäkringskassan i Sverige)
2. intervjuer och samtal som har insamlats inom projektet "Finskan i Helsingfors: variation, social identitet och språkliga attityder i en urban miljö"
3. intervjuer med infödda Helsingforsinvånare inspelade under tre årtionden (1970-, 1990- och 2010-talet) – delvis med samma informanter i de olika intervjuerna

I mina undersökningar har jag utnyttjat sociolingvistiska, samtalsanalytiska och delvis även etnografiska perspektiv.

Mitt föredrag består av två delar. Först presenterar jag den variation som gäller för de personliga pronomenen i Helsingforsfinska och vad denna variation säger oss om

kampen mellan skriftspråket och talspråket, om språkförändring i verklig tid, om social variation och om påverkan av kontakterna med Helsingforssvenskan. Jag kommer också att diskutera hurdana sociala betydelser de olika varianterna eventuellt har fått och hur de kan användas för att konstruera olika identiteter. För det andra diskuterar jag vilka fördelar och nackdelar olika typer av material har och vad en kombination av olika teoretiska perspektiv och metoder kan tillföra (jfr Lappalainen 2011).

Litteratur

- Eckert, Penelope, 2008. Variation and indexical field. *Journal of Sociolinguistics* 12/4, 453–476.
- Eckert, Penelope, 2012. Three waves of variation study: the emergence of meaning in the study of sociolinguistic variation. *Annual Review of Anthropology* 41, 81–100.
- Lappalainen, Hanna, 2010. *Hän vai se, he vai ne?* Pronominivariaatio ja normien ristiveto. I: Hanna Lappalainen, Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna (red.), *Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan*, 279–324. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lappalainen, Hanna, 2011. Förändring, variation och variationens funktioner. En fallstudie av variationen i bruket av personliga pronomen på en finsk landsbygdsort. I: Gustav Bockgård & Jenny Nilsson (red.), *Interaktionell dialektologi*, 159–197. Institutet för språk och folkminnen. Uppsala.
- Paunonen, Heikki, 1990. ”Se on hän suomeksi”. Huomioita kaksikielisten helsinkiläisten suomesta. I: Ingrid Almqvist, Per-Erik Cederholm & Jarmo Lainio (red.), *Från Pohjolas pörten till kognitiv kontakt. Vänskrift till Erling Wande den 9 maj 1990*, 190–214. Finska institutionen, Stockholms universitet.
- Paunonen, Heikki, 2005a. Helsinkiläisiä puhujaprofiileja. *Virittäjä* 109, 162–200.
- Paunonen, Heikki, 2005b. Standard written Finnish as mother tongue. I: Björn Melander et. al. (red.), *Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen*, 45–56. Uppsala universitet.

Syntaktiske oplysninger i dialektordbøger og store nationale ordbøger

Karen Margrethe Pedersen

Afdeling for dialektforskning, Københavns Universitet

Mit foredrag har et dobbelt formål: Jeg vil gøre grammatikere opmærksomme på, at man kan finde syntaktiske oplysninger i ordbøger. Og jeg vil opfordre leksikografer til at bringe oplysninger af syntaktisk art, knyttet til enkeltord.

Jeg arbejder selv som ordbogsredaktør ved Ømålsordbogen og har bidraget med syntaktiske oplysninger i ordbogen. Og jeg har skrevet artikler om dansk dialektsyntaks og har ofte søgt efter syntaktiske oplysninger i ordbøger. Det kan være oplysninger om ældre dansk (fx i Kalkars ordbog og ODS), oplysninger om jysk og bornholmsk (fx i Jysk Ordbog og manuskriptet til en bornholmsk ordbog), og oplysninger om andre nordiske sprog og dialekter (fx i SAOB, Norsk Riksmålsordbok, Norsk Ordbok, Ordbok över Finlands Svenska Folkmål).

I mit foredrag vil jeg give eksempler på oplysninger man kan finde i ordbøgerne – og på oplysninger man savner.

Sprog-krop-sted: Dialektsamfundets meningsskabende orden

Pia Quist

Københavns universitet

Dialektologiens beskrivelser af sproglige forskelle baserer sig på det som Peter Auer har kaldt ”en overforenklet forestilling om relationen mellem sprog og rum” (Auer 2013: 4). Traditionelt har dialektologien beskæftiget sig med beskrivelser af sprog i forskellige egne, og dialekternes geografiske forbindelse er ofte blevet illustreret på kort med markeringer af forskellige sprogtræks udbredelser. Sprog forbindes direkte til steder eftersom antagelsen er at et sted har sit eget sprog, og omvendt, at et sprog naturligt tilhører et sted (ibid.: 5). Men sprog tilhører naturligvis ikke, som Auer påpeger, steder på samme måder som floder, skove og bjerge. Det er os selv – dialektforskere i deres forskningspraksis så vel som sprogbrugere i deres daglige praksisser – der skaber koblingen mellem sprog og steder.

Indtil for nylig har koblingen af sprog og sted været stort set uproblematisk i dialektforskningen og sociolingvistikken. Men stedet som den usynlige baggrundsvariabel er i ”mobilitetens tidsalder” (Urry 2008) blevet synlig. Individer er mere end nogensinde før både geografisk og socialt mobile, og det er et faktum som udgør en væsentlig deskriptiv udfordring for sprogforskere (Blommaert 2010). Beskrivelser af stedernes sprog må i stigende grad inkorporere – eller i det mindste tage stilling til – sprogbrugernes faktiske tilknytninger, holdninger og orienteringer til de steder forskeren forbinder dem med. I det superdiverse samfund (Vertovec 2007) giver det nemlig ofte bedst mening at betragte sprogbrugeres tilknytning til en geografisk lokalitet som en social *handling* der har med social orientering (fx Auer & Dirim 2003, Monka 2013) og identitet (Stjernholm 2013) at gøre.

I foredraget præsenterer jeg en analyse af det jeg har kaldt sprog-krop-sted-koblingen (Quist 2010). Analysen falder i to dele. Først piller jeg koblingen fra hinanden i en kritik af behandlingen af ’sted’, ’sprogbruger’ og ’sprog’ i sprogforskningen generelt og i dialektforskningen specifikt. Derefter sætter jeg det hele sammen igen ved at vise at koblinger af netop steder, sprog og mennesker fungerer som en måde at skabe identitet, sociale betydninger og sammenhæng på. Der vil blive inddraget eksempler fra nordiske dialektatlasser, fra bagning og turisme, fra dialektfestivaler og fra hip-hop og graffiti.

Auer, Peter 2013: *The Geography of Language: Steps toward a New Approach*. FRAGL 16, working paper, <http://portal.uni-freiburg.de/sdd/fragl/2013.16>

Auer, Peter & Inci Dirim 2003: Socio-cultural orientation, urban youth styles and the spontaneous acquisition of Turkish by non-Turkish adolescents in Germany. In: Jannis K. Androutsopoulos & Alexandra Georgakopoulou (eds.): *Discourse Constructions of Youth Identities*. Amsterdam: Benjamins. 223-246.

Blommaert, J. 2010: *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

Monka, M. 2013. *Mobilitet og sprogforandring – en undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos informanter fra Vinderup, Odder og Tinglev*. PhD thesis, Department of Scandinavian Research, University of Copenhagen.

- Quist, Pia 2010: Untying the language-body-place connection: A study on linguistic variation and social style in a Copenhagen community of practice. In: P. Auer & J.E. Schmidt (eds.): *Language and Space*. Berlin: De Gruyter Mouton, 632-648.
- Stjernholm, Karine 2013: *Stedet velger ikke lenger deg, du velger et sted*. Ph.d.-avhandling, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo.
- Urry, J. 2008: Moving on the mobility turn. In: *Tracing Mobilities. Towards a cosmopolitan perspective in mobility research*, 13-23. Ashgate: Aldershot.
- Vertovec, Steven 2007: Super-diversity and its implications. I: *Ethnic and Racial Studies* 30, pp. 1024-1054.

Kameleonter och zebror i nordgermanska dialekter

Tomas Riad

Stockholms universitet

I mitt föredrag diskuterar jag indelningen av de nordgermanska varieteterna i dialekttyper baserade på intonationsmönster. Min huvudpoäng är att det är strukturella egenskaper (hög/låg ton på den lexikala tonen, tonassociationsmönster i sammansättningar, tonspridning/interpolation) som bäst förklarar dialekttypologin. Beskrivningar baserade på funktionella eller fonetiska kategorier har inte samma förutsättningar att tillfredsställa göra reda för tonaccenttypologins ramar.

En strukturell beskrivning av dialekttypologin etablerar närhet och avstånd mellan typer på ett systematiskt sätt. Därmed kan vi också göra förutsägelser om vilka egenskaper som behöver bemästras för att genomföra ett dialektbyte, något som många flyttare ju försöker göra, med varierande framgång. Ju större skillnad, i termer av strukturellt avstånd, desto svårare bör det vara att byta dialekt (för den genomsnittlige talaren). Vissa dialekter ligger så pass nära varandra att det bör vara relativt lätt att såsom en kameleont smälta in i en ny omgivnings intonationssystem (t.ex. sveamål/götamål, sveamål/norrländska mål). Mellan andra dialekter är avståndet betydligt större (t.ex. sydsvenska/sveamål, sydsvenska/götamål). Här är det också vanligare att ränderna aldrig går ur. Åter andra dialekter liknar varandra i vissa avseenden, men skiljer sig i andra. Hit hör dialektpar som sydsvenska/dalmål, och östnorska/sveamål.

De sydsvenska och östnorska dialekttyperna medger både accent 1 och accent 2 i sammansättningar, medan de flesta andra dialekter har generaliserat accent 2. Denna kontrast går tillbaka på en strukturell skillnad som medför en extra komplikation för den som vill lära sig sydsvenska eller östnorska, nämligen vad gäller distributionen av accent i dessa varietetens sammansättningar.

I föredraget ger jag exempel på både kameleonter och zebror.

Hva skal til for å høres ut som du hører til?

Forestillinger om dialektale identiteter i det senmoderne Norge

Unn Røyneland

Multiling, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, UiO

I NRK-serien *Dialektriket*, som samlet nordmenn rundt tv-skjermene høsten 2013, spør programlederen folk på gata i Bergen om "Roger" er bergenser. "Tja", hvordan kan man avgjøre det? Han kan vel *se* bergensk nok ut, svarer folk, men hvordan *høres* han ut? "Han får si noe da", sier to eldre bergensdamer og rister på de grå hodene når de får høre at han snakker østnorsk. "Han e 'sje bærgænsær" sier tre unge gutter på kav bergensk. Etter utseende å dømme har disse tre guttene bakgrunn fra langt varmere himmelstrøk, men det er ingen tvil om at de er bergensere - de *snakker* bergensk. Men hva med "Roger"? Selv sier han at han føler seg bergensk og at han er bergenser. Men "Roger" er ikke alene om å avgjøre identiteten sin som bergenser. Hvem vi er og hvilke tilhørigheter vi har, er noe vi stadig må forhandle med omgivelsene våre om.

Vi vet at dialektene i dagens Norge er i endring (f.eks. Mæhlum & Røyneland 2012; Opsahl & Hårstad 2013). Økt dialekt- og språkkontakt fører med seg nivellering, koineisering og framvekst av nye måter å snakke norsk på. I visse områder byttes den lokale dialekten ut med et mindre lokalt markert østnorsk talemål. Vi vet også at folk er stadig mer mobile og får språklige impulser fra mange steder. I en slik situasjon blir spørsmålet om språk og tilhørighet stadig mer presserende og potensielt problematisk.

Hva skal til for å høres ut som du hører til? Må du snakke et språk på en innfødt måte for å passere som en "ekte" representant for stedet? Hvilken variant av den lokale dialekten må du snakke? Kan du snakke en nivellert dialekt, kan du veksle mellom ulike dialekter, kan du knote eller snakke med aksent? Hvilke forestillinger har folk i det senmoderne, globaliserte Norge om hvilke koblinger det er eller bør være mellom språk, kropp og sted? Hvilke språkideologier råder? Dette er spørsmål jeg vil diskutere i dette foredraget.

Sektionsföredrag, presentationer och postrar

Arboe	Nilsson
Berg	Nuolijärvi
Berg-Olsen	Paulsrud
Berg-Olsen <i>et al.</i>	Persson
Bergström & Åkerlund	Rabb
Bihl & Grönvall	Rødningen & Karlsen
Bondi Johannessen <i>et al.</i>	Sandøy
Braunmüller	Sandström & Rönbacka
Fridell	Strandberg
Gudiksen	Sundberg & Toivonen
Gunleifsen	Sundgren
Helland	Svahn
Hovmark	Syrjälä
Hurta & Korhonen	Södergård
Håkansson	Södergård & Leinonen
Johansson	Søfteland
Jónsdóttir	Teinler
Julien	Theilgaard
Kristoffersen	Toivonen
Larsson & Lundquist	Vangsnes
Leinonen	Wikner
Monka	Worren

"Et par øjne så skarpe som svenske fjæl" **– nordiske og andre nabolande i jysk og dansk fraseologi** **Torben Arboe**

Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Aarhus Universitet

I Jysk Ordbogs omfattende samlinger afspejles, at samkvemmet med de nordiske og andre nabolande i både ældre og nyere tid har sat sig mange spor i så vel jyske dialekter som i rigsdansk. Det gælder betegnelser for dyr, fx en *norsker*, en *islænder* (om hesteracer), og betegnelser for redskaber, fx en *svensknøgle* (en skruenøgle), en *svenskarve*, en *engelskarve* (forskellige typer af markredskabet en harve) og en *engelsk høle* (en type le); her kan også nævnes betegnelser som *svensk bånd*, *knude* over for *tysk bånd*, *knude* (forskellige måder at binde kornneg på i høst) Betegnelser for byggematerialer henviser til flere nabolande, jf. fx *pommersk bjælke*, *stolpe* henholdsvis *svensk lægte*, *fjæl* (bræt); begge typer har medvirket til dannelse af idiomer, fx *sende et par øjne så skarpe som svenske fjæl* (dvs. sende et skarpt blik, se hvast på nogen). Møntbetegnelser mv. viser påvirkning især sydfra, fx *hamborger* / *bremer skilling*, *lybsk skilling* (fra Lübeck) samt *prøjsisk daler*, mens betegnelser for vejrfænomener ofte peger mod nord og øst, jf. idiomer som *hvide fugle* (eller *sommerfugle*) *fra Norge* (om snefnug), *svensk sol* (om upålideligt solskin). Med rødder i folkløren findes idiomer som *det går ad Hekkenfeldt til* (det går virkelig dårligt) og *gid du sad på Bloksbjerg* (dvs. var langt borte); disse toponymer gælder steder, hvortil hekse mentes at rejse sankthansaften: Hekla (Island), Brocken (Tyskland), desuden *Troms kirke* (Norge). Sydlige naboege nævnes også i idiomer som fx *det går ad Pommern til* (det går virkelig dårligt), *det gælder ad Wandsbek til* (det gælder slet ikke). I foredraget omtales endvidere udenlandske påvirkninger i betegnelserne inden for emneområder som påklædning, mad og drikke, danse, kortspil mv., foruden idiomer med vurderinger af mentalitet og opførsel hos nabolandes indbyggere. Det undersøges, om påvirkningerne kun findes i jysk eller også ses i rigsdansk, og der opstilles en oversigt over de behandlede fraser mv. De afspejler kortere eller længerevarende påvirkninger udefra, som har været tilstrækkeligt vigtige til at afsætte varige spor i jysk og dansk fraseologi.

Litteratur

- Arboe, Torben (2011): Phraseological aspects of Jutlandic (Western Danish). – i: A. Pamies & D. Dobrovolskij (eds.): *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*. Baltmannsweiler: 349-357.
- Sabban, Annette (2007): Culture-boundness and problems of cross-cultural phraseology. I: H. Burger (et al.) (eds.): *Phraseologie / Phraseology*. I. Berlin / New York: 590-605.

Kor gamle er dei norske dialektane?

Ivar Berg

Institutt for språk og litteratur, NTNU (Trondheim)

Eit interessant dialektologisk spørsmål er når skiljelinene mellom dei ulike dialektane oppstod frå det som etter vanleg språkhistorisk tankegang var eit einskapleg språk. Det er vanleg å meina at dei fleste endringane frå gammalnorsk til nynorsk var gjennomførde ikring år 1500. Same synet rår i svensk forskningstradisjon, men Telemann (2007) meiner at dei svenske bygdemåla fortsette å divergera heilt fram til 1800-talet; i utgangspunktet vil ein venta at utviklinga i Noreg og Sverige var likeins. Dette innlegget vil 1) stilla spørsmålet i tittelen ved å sjå på nokre konkrete språkdrag i norske dialektar, og 2) drøfta metodiske utfordringar med det norske kjeldematerialet spesielt og dialekthistoriske studiar ålment.

Berg (i kjømnda) prøver å tidfesta ein del viktige endringar frå gammalnorsk til tradisjonelle dialektar. Nokre få isoglossar kan først attende til gammalnorsk tid og fortapar seg i fortidas mørke. Det er likevel først frå ikring 1300 at dialektkløyvinga verkeleg skyt fart. Då syner dei skriftlege kjeldene far etter t.d. jamveksregelen, i form av reduserte endingsvokalar etter lang rotstaving. Mange av dei mest særmerkte dialektformene, som jamning i Trøndelag (t.d. *huggu* 'hovud') og *ll* > *dd* (t.d. *ffjødd* 'fjell') i Vest-Telemark, ser ut til å ha oppstått før 1500, i tråd med det tradisjonelle synet. Det ser dessutan ut til at fleire av endringane eg vil tidfesta til 13- og 1400-talet, har hatt vidare utbreiing tidlegare, etter det ein kan finna ut av stadnamn og eldre målføreoppskrifter.

Referansar

- Berg, Ivar. I kjømnda. «Sosial og geografisk variasjon før 1600.» Bolk i *Norsk språkhistorie 2: Praksiser* (hovudredaktørar: Helge Sandøy og Agnete Nesse).
- Teleman, Ulf. 2007. «Svensk talspråkhistoria: tempo och riktning.» I Lennart Elmevik (utg.), *Nya perspektiv inom nordisk språkhistoria*, 161–188. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademin för svensk folkkultur.

Revisjonen av *Norsk Ordbok a–h* og konsekvensar for dialektdelen av verket

Sturla Berg-Olsen

Norsk Ordbok 2014, Universitetet i Oslo

Norsk Ordbok (NO) skal dekkje alle variantar av norsk talemål samt det nynorske skriftmålet. Første heftet av NO kom ut i 1950, og i 2014 fullfører redaksjonen det tolvte og siste bandet. Føresetnadene for redigeringa av NO har endra seg radikalt på desse 64 åra: Datagrunnlaget har vakse, redigeringsarbeidet skjer nå på ein elektronisk plattform, og sluttproduktet kjem både på papir og i nettversjon. Sjølv om punktum for verket blir sett i 2014, står det framleis arbeid att om NO skal bli ein einskapleg, fulldigitalisert ressurs. Eg vil ta for meg korleis digitalisering og revisjon av dialektopplysningane i dei tidlege delane av NO vil arte seg.

NO gir informasjon om dialektale uttalevariantar av ord og heimfestar ordtydingar ned til kommunenivå. Grunnlagsmaterialet har vakse gjennom heile prosjektperioden, og ein revisjon vil innebære at den eksisterande informasjonen vil kunne supplerast med nye heimfestingar. Ein vil òg i mange tilfelle kunne leggje til tydingar og opprette nye artiklar. Samstundes ser vi at føringa i dei tidlege banda ikkje berre skil seg frå dagens praksis, men også varierer svært frå band til band. Såleis er informasjonen om dialektal uttale i band 1 ofte nokså sparsam, og inneheld ikkje sjeldan former utan heimfesting. Band 3 inneheld derimot ofte svært mykje informasjon om dialektal uttale og går stundom ned på eit detaljnivå som strir mot dagens redaksjonsreglar. NOs elektroniske redigeringsplattform set klare grenser for kva for informasjonstypar ein artikkel kan innehalde, og det må vere eit mål at presentasjonen av det tidlege stoffet skal følgje same prinsipp som dei delane av verket som er redigerte nyleg. I ein del tilfelle vil det føre til at ein må forenkle målføreinformasjonen og utelate noko av det som står i dei tidlege banda. I innlegget vil eg gå inn på konkrete eksempel på korleis revisjonen vil kunne ta seg ut, og også diskutere nokre prinsipielle spørsmål som melder seg i samband med dette.

Kart som elektronisk inngang til talemålsdata

Sturla Berg-Olsen, NO2014, ILN, UiO

Oddrun Grønvik, NO2014, ILN, UiO

Dagfinn Rødningen, NO2014, ILN, UiO

Jon Holmen, Eining for digital dokumentasjon, ILN, UiO

Christian-Emil Smith Ore, Eining for digital dokumentasjon, ILN, UiO

Talemålsgransking dreiar seg ofte om å plassera språklege rådata geografisk, og analysa ut frå det biletet den geografiske plasseringa gjev. Talemålsdata presenterte i kart har alltid vore ein hovudmetode for å finna samanhengar som ikkje er synlege i tekst.

Indeksering av talemålsdata er dyrt og tungvint. Ein tilleggskomplikasjon ved talemålsdata i listeforamt er at ein må hugsa og korrelera stadnamn og (eksisterande og eldre) administrative kartinndelingar for å sjå heilskapen. Gransking av talemål er samstundes eit felt som både fagfolk og publikum har sterk interesse for. Faglitteraturen viser at både føremål og metodar med bruk av talemålsdata er mangfoldig, men det som sameiner, er behovet for lett tilgjengelege rådata.

Tilrettelegging for effektiv utnytting av eksisterande talemålsdata i eit enkelt kartformat er derfor generelt ei god fagleg investering. Universitetet i Oslo har store talemålssamlingar frå 1880-talet og fram til i dag. Samlingane skil seg etter føremål, men er like i det at dei sameinar ordform, normert ord, tidspunkt og stad – dvs geografisk målepunkt.

I januar 2014 fekk nettversjonen av Norsk Ordbok (no2014.uio.no) eit elektronisk kart som viser geografisk utbreiing for målføreformer og talemålskjelder. Grunnkartet har alle kartopplysningar. Klikk i kartet fører til minste administrative eining (kommune). Kartvisninga er del av NO2014 på nett og fritt tilgjengeleg for alle. Neste steg er å gjera om det elektroniske noregskartet til generell søkjeinngang for elektroniske språksamlingar med stad som kjelde. Eit søkjegrensesnitt som kombinerer tekstsøk med klikk i kart vil forenkla innsyn i tilfanget i høve til samansetning, alder og kjeldesamling. Ein kan også knyta nye samlingar til noregskartet ettersom dei blir tilrettelagde.

Det noverande elektroniske kartet syner geografiske utbreiing av eitt fenomen per kartvisning. Ein bør kunna syna fleire sett med opplysningar på same kartet, med markering for overlapping av område. Ein pilot for slik kartvisning er utvikla, og vil bli synt i innlegget.

Tidslinje för Ordbok över Finlands svenska folkmål
– från begynnelse till nätutgivning
Susanne Bergström och Carola Åkerlund
Institutet för de inhemska språken, Helsingfors

Ordbok över Finlands svenska folkmål, den finlandssvenska dialektordboken, bygger på ett material som består av ca 1 miljon orduppgifter, insamlat 1860–1970. Ordboken har hittills kommit ut i fyra tryckta band, som omfattar 65 000 uppslagsord och gavs ut åren 1982–2007. Det första elektroniska avsnittet I–K publicerades i juni 2013.

Den långa tidsperioden under vilken dialektordboken har redigerats har lett till att ordboken fått uppleva förändringar både inom det tekniska området och redigeringsprocessen i övrigt. På tidslinjen får vi följa den tekniska utvecklingen från handskrivet manus, via ordbehandlingsprogrammet WordPerfect till dagens moderna redigeringsprogram XMetaL Author. Tidslinjen som visar denna utveckling kommer att börja med Undervisningsministeriets bifall till medel för en ordbok över Finlands svenska dialekter i februari 1945 och gå fram till nätutgivningen av pilotavsnittet i juni 2013. Uppgifterna i postern kommer från ordbokens arkiv.

Dialektala uppdateringar på Facebook

Björn Bihl & Camilla Grönvall

Institutionen för språk, litteratur och interkultur, Karlstads universitet

Under de senaste hundra åren har den svenska dialektsituationen förändrats genom dels regionalisering, dels utjämning. Samtidigt ger digitala kommunikationsformer och sociala medier utrymme åt ett mer dialektalt/talspråksfärgat skrivande.

I en magisteruppsats i svenska språket (Grönvall 2014) konstateras att värmlänningar i olika utsträckning använder dialekt på det sociala mediet Facebook. Några gör detta mycket konsekvent och regelbundet, medan flertalet snarare växlar mellan standardspråk (alternativt talspråk) och dialekt på olika sätt. Dialekt används främst vid ämnen som hör till privatliv, alternativt värmländsk identitet (jfr Kimell 2013). Dialekt används också ofta i sammanhang som uttrycker känsla eller värdering.

De mest frekventa dialektala dragen återfinns på ortografisk nivå. Det visar sig att de flesta tycks stava enligt en något haltande ljudenlighetsprincip (jfr Bihl 2007; Greggas-Bäckström 2011), där tendensen att skriva värmländskt kort *o*-ljud med /*ö*/ eller /*ô*/ är en av de mest framträdande. Detta *ö*-uttal förekommer hos samtliga informanter och är så produktivt att det kan överföras till engelska: ”Fryksdal here we köm!”

På lexikal nivå kan konstateras att somliga dialektala ord, som *dret* ’skit’, *körv* ’korv’, *gött* ’gott’, förekommer med flera belägg. Även en del morfologiska drag har viss frekvens, som exempelvis *e*-ändelse på verb.

De frekventa dialektmarkörerna är samtidigt särskilt iögonfallande (Trudgill 1986). Troligen är dessa drag stabila eller till och med expanderande i den nutida värmländskan. Kanske kan de ses som kanoniserade drag – en typ av värmländska stereotyper (jfr Elmevik 1958).

Men utfallet kan även ses i ett bristperspektiv. Det finns nämligen flera skäl till varför det kan vara svårt att skriva på dialekt. Ett skäl rör praktiska problem med överföringen av dialekten till skrift. Ett annat handlar om målgruppens krav på ett förenklat uttrycksätt. Ett tredje skäl har att göra med skribentens otillräckliga kunskaper om dialekten och därmed oförmåga att adekvat framställa den (Jansson 1975 s. 11 ff.).

Referenser

- Bihl, Björn, 2007: På varmlanske tongmål. Nutida värmländska dialektdiktare. I: Reinhammar, Maj, Lennart Elmevik och Kristina Hagren (red.), *Från drasut till brakknut. Studier tillägnade Gerd Eklund på 65-årsdagen den 23 oktober 2007. Meddelanden från Sällskapet för svensk dialektologi 1*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Elmevik, Lennart, 1958: *Den värmländska dialekten i Frödings "Räggler å paschaser"*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Greggas-Bäckström, Anna, 2011: ”Ja bare skriver som e låter” – En studie av en grupp Närpesungdomars skriftpraktiker på dialekt med fokus på SMS. Umeå: Institutionen för språkstudier.
- Grönvall, Camilla, 2014: *Strövtåg på Fejsbocka. Bland dialekter och statusrader hos några värmländska facebookanvändare*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Jansson, Sven-Bertil, 1975: *Folket, de bildade och landsmåls litteraturen. Svensk dialektdikt 1875–1900*. Umeå: Umeå universitet.
- Kimell, Julia, 2013: ”Jo häjjo, ha du vari å fiska någi åå då?”. *Ålänningars dialekt och identitetsskapande på Facebook, i e-post och i sms-meddelanden*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Trudgill, Peter, 1986: *Dialects in contact*. Oxford: Blackwell.

Nye isoglosser illustrert i det nye nettstedet for nordisk språk:

NALS – Nordic Atlas of Language Structures (Online)

Janne Bondi Johannessen (UiO), *Øystein Alexander Vangsnes* (UiT)
Björn Lundquist (UiT), *Ida Larsson* (SU), *Kristine Bentzen* (UiT), *Piotr Garbacz* (UiO), *Marit Julien* (LU), *Stig Rognes* (UiO), *Christine Bjerkan Østbo* (UiT)

Anders Nøklestad (UiO)*

*Forfatterne er nevnt i denne rekkefølgen: 1) de to prosjektlederne, 2) de resterende sju artikkelforfatterne etter innsats, og 3) programmereren

Det nordiske nettverksprosjektet Scandinavian Dialect Syntax og dets nasjonale delprosjekter har ikke bare resultert i artikler og publikasjoner, men også i to store elektroniske samlinger: *Nordisk dialektkorpus* og *Nordisk syntaksdatabase*. Disse er utviklet som forskningsverktøy. Her skal vi presentere en tredje ressurs, nemlig NALS (Online).

Bakgrunnen for utviklingen av NALS (*Nordisk atlas over språkstrukturer*) er å vise for interesserte forskere hvordan ulike språklige fenomener fordeler seg geografisk og kronologisk internt og på tvers av de nordiske språkene. Arbeidet har vært inspirert av netttutgaven av *The World Atlas of Language Structures – WALS*.

NALS har nærmere femti artikler om ulike emner innen morfologi og syntaks. Noen av emnene er kjent, men de fleste er nye i dialektologisk sammenheng. Hver av artiklene inneholder en oversikt over hvilke syntaktiske strukturer (om noen) som har vært testet i *Nordisk syntaksdatabase*, som er relevante for akkurat den artikkelen, med kart over utbredelse. De inneholder videre en oversikt over hva som har vært funnet i *Nordisk dialektkorpus*, som kaster lys over strukturene i faktisk bruk – gjerne med ytterligere kart. Deretter følger en kort diskusjon. Alle artiklene er deskriptive for å nå et bredt publikum.

Artiklene er delt inn i seks hovedbolker, fra verbfrase til nominalfrase. Eksempelvis finnes det en artikkel om utbredelsen av muligheten for å ha doble objekter med ulike verb, av typen *Han hentet henne en stol*, en artikkel om koordinerte fraser hvor den ene har avvikende kasus, *Hun og meg gikk på kino*, og en om verbets plassering i setninger med *kanskje* i forfeltet: *Kanskje kommer Peter*.

Svært mange av strukturene vi har undersøkt, har en avgrenset utbredelse som enten stopper ved de nasjonale grensene, eller som går på tvers av dem, men hvor det er andre tydelige grenser. NALS avdekker altså en rekke nye isoglosser.

I foredraget presenterer vi dette dialektatlasets, som er åpent for alle som vil bruke det. Vi kommer til å vise noen nye isoglosser.

NALS – Nordic Atlas of Language Structures: <http://tekstlab.uio.no/nals>

Nordisk dialektkorpus: <http://tekstlab.uio.no/glossa/html/?corpus=scandiasyn>

Nordisk syntaksdatabase: <http://www.tekstlab.uio.no/scandiasyn/base>

WALS – World Atlas of Language Structures Online: <http://wals.info>

Nyt lys over de vestjyske dialekter

Kurt Braunmüller

Universität Hamburg

Der har været flere kontroverser omkring de vestjyske dialekter, bl.a. om deres oprindelse, vestgermansk/'tysk' (J. Grimm) vs. dansk (G. Schütte m.fl.), om artikelbrugen, som er afvigende fra de øvrige danske/nordiske varieteter, om det vestjyske støds oprindelse og alder (Fr. Kortland vs. K. Ringgaard og H. Perridon) etc. Et af spørgsmålene bag disse kontroverser er, hvordan man bedst skal klassificere sprog (genetisk og typologisk), som har stået i lang, permanent kontakt med hinanden. Er det muligt klart at skelne mellem sprogarv, sprogkontakt og mere almene udviklinger, som optræder uafhængigt af kontakt?

Da det ikke er muligt at løse disse problemer inden for det traditionelle paradigme, vil vi præsentere argumenter fra den aktuelle sprogteoretiske forskning (bl.a. om grammatisk kompleksitet), fonologisk typologi (ord- vs. stavelsesbaseret sprog), flersprogethedsforskningen (specielt med henblik på voksne lærere) og den moderne, kognitiv baserede sprogkontaktforskning.

Strukturelle argumenter går ud på, at den foranstillede bestemte artikel er et tegn på en meget intensiv kontakt med vestgermansk i tidlig middelalder (og senere), ligesom kendsgerningen, at det findes to definite artikler (*æ; de(m)*), som ikke forekommer i de øvrige nordiske varieteter, men derimod i nordfrisisk og i vesttyske dialekter. Fælles med vestgermansk/engelsk er også tabet af grammatisk kongruens og genus, samt udviklingen af semantisk genus.

Kompleksitetsforskningen og sprogindlæring af voksne viser, at intensive kontakter med en dominant gruppe efterlader sine spor i det nyindlærte sprog, som dog ikke er tilfælde i vestjysk (dvs. der er ingen 'rester' af den skandinaviske artikelbrug). Problemet med det vestjyske stød (refleks af det ældste germansk eller en følge af apokope?) kan løses idet man ser på ordstrukturen, som viser en klar tendens mod en ordbaseret sprogtype (jf. også klusilspringet).

Vi vil argumentere for, at det er meningsløst at præsentere simple ja/nej-forklaringer, fordi vores traditionelle, strikt klassifikatoriske modeller ikke længere dner til en mere virkelighedsnær sprogbeskrivelse, som stemmer overens med vores aktuelle viden om sprogudvikling og sprogkontakt.

Litteratur

- Kortland, Frederik (1988): "Vestjysk stød, Icelandic preaspiration, and Proto-Indo-European glottalic stops". In: Mohammed Ali Jazayery & Werner Winter (eds.): *Languages and cultures. Studies in honor of Edgar C. Polomé*. Berlin, New York, Amsterdam: Mouton de Gruyter, 353–357.
- Jul Nielsen, Bent (1986): "Om pronomenet *sin* i jysk". *Danske Folkemål* 28: 41–101.
- Liberman, Anatoly (1982): *Germanic accentology*, vol. I: *The Scandinavian languages*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Møller, Kristen (1974): "Vestjyske artikelproblemer". *Dialektstudier* 3: 74–102.
- Nielsen, Hans Frede (1990): "Jacob Grimm and the 'German' dialects". In: Elmer H. Antonsen, James W. Marchand & Ladislav Zgusta (eds.): *The Grimm brothers and the Germanic past*. Amsterdam, Philadelphia: Benjamins, 25–32.
- Nielsen, Niels Åge (1959): *De jyske dialekter*. København: Gyldendal.
- Perridon, Harry (2006): "On the origin of the vestjysk stød". *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 62: 41–50.
- Perridon, Harry (2009): "How old is the vestjysk stød?". *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 65: 5–10.
- Ringgaard, K[ristian] (1960): *Vestjysk stød*. Aarhus: Universitetsforlag.
- Schütte, Gudmund (1922): *Jysk og østdansk Artikelbrug*. København: Høst.
- Siemund, Peter (2008): *Pronominal gender in English. A study of English varieties from a cross-linguistic perspective*. New York, London: Routledge.
- Skautrup, Peter (1968): *Det danske sprogs historie*. Bd. IV. København: Gyldendal/Nordisk forlag, 97–139.
- Wahrig-Burfeind, Renate (1989): *Nominales und pronominales Genus im südlichen Nordseegebiet: eine areal-linguistische Untersuchung*. München: tuduv.

Supradentalernas datering

Staffan Fridell

Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Typiskt för stora delar av svenskt och norskt talspråk, både standardspråk och dialekter, är supradentala (ibland kallade retroflexa) konsonanter. De har uppkommit genom assimilation av *r* med en följande dental konsonant. I några dialekter finns en parallell serie av kakuminala konsonanter och dessa är då resultat av assimilation av tjockt, kakuminalt *l* (L) och dental konsonant. Vanligast i de dialekter som har tjockt *l* är ändå att båda assimilationsserierna realiseras på samma sätt, dvs. att *gult* och *surt* rimmar med varandra och då praktiskt taget alltid med kakuminala ljud.

I senare svenska läroböcker i språkhistoria brukar man datera uppkomsten av supradentaler (eller motsvarande kakuminaler) till ett relativt sent skede, närmast 1700-tal, med stöd i skriftformer som *baren* 'barn' från 1600- och 1700-tal. Jag kommer att argumentera för att dessa kan förklaras på andra sätt och egentligen inte har relevans för frågan om supradentalernas ålder.

I norska läroböcker och handböcker förlägger man som regel supradentalernas uppkomst betydligt tidigare, till tidig medeltid (1200-tal), vilket också det är tveksamt. Flera olika indicier pekar i stället på slutet av medeltiden som tiden för supradentalernas uppkomst i svenska och norska. Jag kommer att ta upp bland annat ortnamnskrivningar, det stora vokalskiftet, språkgeografin samt åberopa Sven Hof.

Litteratur i urval

- Bergman, Gösta, 1968: Kortfattad svensk språkhistoria. Stockholm.
- Enger, Hans-Olav, 1994: To lydhistoriske småstykker. I: Maal og minne. S. 135–142.
- Jarring, Gunnar, 1962: Till dateringen av supradentalt *s* i svenskan. I: Arkiv för nordisk filologi 77. S. 235.
- Noreen, Adolf, 1918–24: Vårt språk. Nysvensk grammatik i utförlig framställning. 4. Lund.
- Riad, Tomas, 2005: Phonological developments from Old Nordic to Early Modern Nordic 3. Swedish. I: The Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages 2. Berlin. S. 1102–1115.
- Ronge, Hans, 1993: Kakuminalt *l*. Ålder och ursprung. I: Studier i svensk språkhistoria 3. Förhandlingar vid Tredje sammankomsten för svenska språkets historia, Uppsala 15–17 oktober 1992. Uppsala. (Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 34.) S. 193–202.
- Seip, Didrik Arup, 1955: Norsk språkhistorie til omkring 1370. 2. utg. Oslo.
- Sjöstedt, Gösta, 1936: Studier över r-ljuden i sydsandinaviska mål. Lund. (Skrifter utg. genom Landsmålsarkivet i Lund 4.)
- Stausland Johnsen, Sverre, 2012: A diachronic account of phonological unnaturalness. I: Phonology 29. S. 505–531.
- Steblyn-Kamenskij, M. I., 1965: Om alveolarer og kakuminaler i norsk og svensk. I: Norsk tidsskrift for sprogvidenskap 20. S. 18–27.
- Wessén, Elias, 1968: Svensk språkhistoria 1. Ljudlära och ordböjningslära. 8 uppl. Stockholm.
- Zetterholm, D. O., 1942: Uppkomsten av de norrländska supradentala och kakuminala *n*-ljuden. I: Svenska landsmål och svenskt folkliv. S. 31–46.

Dialektændringer i 1800-tallet – horisontal eller vertikal konvergens?

Asgerd Gudiksen

Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning, Københavns Universitet

Det er på høje tid at indsamle og bearbejde folkemålene, skriver Feilberg (1882), da ”den uniformerende kulturstrømning, der efterhånden trænger ind i de inderste og ensomste kroge, arbejder på, til fordel for rigssproget, mere og mere at udslette sprogarternes ejendommeligheder”. Og Marius Kristensen & Valdemar Bennike (1912) anfører tilsvarende eksempler på at dialekterne, ikke mindst hvad angår vokalismen, er blevet stærkt påvirket af rigsmålet i perioden 1850-1900. I en artikel fra 2011 skriver Inge Lise Pedersen imidlertid sammenfattende om den tidlige dialektnivellering: ”Den tidlige konvergens er formentlig oftere horisontal end vertikal, men som tiden går, er der i stadig højere grad tale om vertikal konvergens” (Med andre ord: den tidlige dialektkonvergens skyldes if. Inge Lise Pedersen i højere grad tilpasning til en nabadialekt med nogenlunde samme prestige end tilpasning til standardsproget). Hvordan kan man nu forstå forskellene på de to gamle og den nye vurdering? Det vil jeg diskutere i mit foredrag. Til støtte for sin argumentation fremdrager Inge Lise Pedersen nogle interessante eksempler fra ømålene der repræsenterer lydudviklinger væk fra rigsmålsudtalen. Jeg vil i foredraget argumentere for at disse lydudviklinger dog dels er atypiske, dels kan fortolkes på anden måde, nemlig som tilslutning til det stedlige regionalsprog. Desuden vil jeg vise at dialektnivelleringen i 1800-tallet ofte er karakteriseret ved lydudviklinger der nok resulterer i en tilnærmelse til standardsproget, men ikke fuld overensstemmelse. Den vertikale konvergens i perioden afspejler således at kontakten med rigsmålet trods alt er mindre intens i slutningen af 1800-tallet end den senere blev. Det materiale der ligger til grund for undersøgelsen stammer fra primært fra *Ømålsordbogens* samlinger. Det er righoldige samlinger, men er af flere grunde ikke ideelle til undersøgelser af sprogforandring. Men sådan er vilkårene når man beskæftiger sig med ældre sprogtrin. Man må bruge hvad der nu en gang findes og være opmærksom på eventuelle fejkilder. I foredraget vil jeg også diskutere dette problemkompleks.

Litteratur:

Bennike, Valdemar & Marius Kristensen 1898-1912: *Kort over de danske folkemål med forklaringer*. Gyldendal: København.

Feilberg, H.F 1882: Plan for en ordbog over jysk folkemål. Særtryk af *Tidskrift for filologi* 6. Universitet-Jubilæets danske Samfund: København.

Pedersen, Inge Lise 2011: Talesprogets historie i sociolingvistisk belysning. *Studier i Nordisk 2008-2009*. Selskab for Nordisk Filologi: København.

Modeller for språklig endring sett i lys av en studie i virkelig tid

Elin Gunleifsen

Nordisk språkvitenskap, Universitetet i Agder

Fokuset i foredraget ligger på lingvistisk variasjon og endring av 2. person entall av personlig pronomen hos unge språkbrukere sør i Norge i Aust-Agder. Til forskjell fra språkbrukere i resten av landet, bruker språkbrukerne her pronomenet *du* både i subjekt og objekt. Setninger som «Det var koselig å snakke med *du*» kan man høre her. I 2000 undersøkte jeg dette (stigmatiserte) språktrekket både syntaktisk og geografisk. Jeg anså dette språktrekket for å være en innovasjon og søkte gjennom analyse av dataene å løse Milroys *actuation problem*. I lys av denne undersøkelsen fant jeg i 2013 teoretisk interessante grunner for å starte en gjentatt undersøkelse (*re-survey*) av samme språktrekk. Det så nemlig ut til at språktrekket ikke ville bli videre implementert hos stadig nye språkbrukere i området.

Presentasjonen min vil vise at en innovasjon som normalt skulle ha blitt en språklig endring nå, ser ut til å bli reversert. I dag bruker unge språkbrukere bare i liten grad dette språklige uttrykket. I tillegg til å vise komparative resultater fra de to undersøkelsene (2000 og 2013–2014) vil jeg i foredraget også rette søkelyset mot teoretiske perspektiver ved det å studere talespråklig endring i *apparent time* og *real time*. Jeg vil gi eksempler på hvordan tolkninger av språklige resultater kan få forskjellig utfall på forskjellige tidspunkt. Utviklingen av dette språktrekket (*du*) viser hvordan det kan være problematisk å trekke konklusjoner om modeller for språklig endring (eller mønstre for språklig endring som hoppe- eller bølgemodeller) ut i fra det vi ser i ett synkront snitt. For dette språktrekket (*du*) mener jeg utbredelsen og selve modellen for geografisk spredning best kan forklares om man kan sammenligne to synkrone snitt på en historisk tidslinje.

Härjedalsmålet – en norsk dialekt?

Per Arne Helland

Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitet

Innen svensk dialektologi har det vært en langvarig tradisjon for å klassifisere Härjedalsmålet som et mer eller mindre «norsk» talemål. Noreen (1903: 112) regner det til de «De väst-nordsvenska (»norsk-svenska«), ursprungligen norska dialekterna», og Wessén (1969: 39) skriver at «Härjedalens dialekter har [...] en norsk typ». Antagelig som en konsekvens av dette har interessen for Härjedalsmålet blant svenske dialektologer vært ytterst liten. Samtidig har norske dialektologer heller ikke viet Härjedalsmålet nevneverdig oppmerksomhet, hvilket rimeligvis skyldes at Härjedalen befinner seg på «feil» side av riksgrensen. Det finnes med andre ord en forskningsluke, som blir særlig påfallende når man sammenlikner med den vitenskaplige interessen som Härjedalsmålets nærmeste nabo i sør, Ovensiljansmålene, har vært gjenstand for.

I dette fordraget vil jeg, på grunnlag av arkivmaterial og (den høyst sparsomme) sekundærlitteraturen, diskutere hvilke trekk i tradisjonelt Härjedalsmål som skulle kunne regnes som «norske». I forlengelsen av dette vil jeg forsøksvis antyde hvordan det har gått med Härjedalsmålets eventuelle «norskhet» i løpet av 1900-tallet, og i hvilken grad det talespråket som fremtreder i Swedias innspillinger fra Härjedalen viser en tilknytning vestover til Trøndelag og Norge forøvrig.

Referenser:

Noreen, Adolf. 1903. *Vårt språk. Nysvensk grammatik i utförlig framställning*. Lund: C. W. K. Gleerups förlag.

Wessén, Elias. 1969. *Våra folkmål*. 9. uppl. Stockholm: Fritzes.

Verdenshjørner i danske dialekter: udbredelse og typer

Henrik Hovmark

Nordisk forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning, Københavns Universitet

Dette foredrag handler om brugen af verdenshjørner i danske dialekter: Hvor og hvordan bruges de? Hvilke typer findes?

Der er næppe tvivl om at brugen af verdenshjørnerne som et redskab til at orientere sig med, er mere udbredt i de traditionelle dialekter end i standarddansk (jf. Pedersen 2001, Hovmark 2005). De bruges også i konstruktioner som er sjældnere i standardsproget, fx i kombinationer med retningsadverbier (*nordud, vesterned* - eller: *vinden kommer nede nordfra*).

Bemærkelsesværdig er også følgende type: *den nordre længe/gavl/lo ... , høladen, den var i den østre længe op mod den nordne gavl, taget er dårligt på den nordre side (af huset)*. Denne type kan siges at kombinere to typer af rumlig orientering, nemlig en type hvor fikspunktet er absolut og uafhængigt af samtalepartnerne (verdenshjørnerne) og en type hvor fikspunktet er knyttet til konceptualiseringen af en genstands typiske form (*side, gavl*).

Jeg vil i foredraget særligt interessere mig for en variant af den sidste type: *den nordre vej/mark ...* e.l. Denne variant synes at forudsætte konceptualiseringen af et område - og ikke mindst et centrum, et synspunkt i dette område: den *nordre* mark er ikke en hvilket som helst mark, men må være netop den mark der ligger nord for en given sprogbrugers normale centrum eller hjem (gården eller huset).

Jeg vil diskutere de forskellige typer, herunder især hvordan den sidste type kan forstås og klassificeres i forhold til de dominerende beskrivelser af sproglig kodning af rumlig orientering (jf. Levinson 2003).

Hovmark, Henrik (2005): Sproglig kodning af rumlig orientering - eksempler på brug af verdenshjørner i danske dialekter. Peter Widell og Mette Kunøe (red.): *10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus. 209-218.

Levinson, Stephen C. (2003): *Space in Language and Cognition*. Cambridge: CUP.

Pedersen, Karen Margrethe (2001): Op sønder efter og ned nordpå. Retningsangivelser til søs. *Mål & Måle* 2001(1):10-14.

Den finska dialektordboken *Suomen murteiden sanakirja* på nätet **Heikki Hurta & Tarja Korhonen**

Institutet för de inhemska språken, Helsingfors

Suomen murteiden sanakirja (Ordbok över finska dialekter) är ett stort ordboksprojekt som påbörjades i början av 1900-talet. Ordboken bygger på ett omfattande arkivmaterial. Den har hittills (1985–2008) utkommit med åtta tryckta band som omfattar intervallet *a–kurvottaa*. Det var från början meningen att den finska dialektordboken skulle utges som en tryckt ordbok i 20 band med drygt 350 000 uppslagsord. År 2010 fattades dock ett beslut om att ordboken inte längre skulle utges i tryck, utan de återstående delarna skulle enbart publiceras på nätet. Samtidigt beslutade man att också de tidigare utgivna banden publiceras elektroniskt. Ordbok över finska dialekter är fritt tillgänglig på nätet på adressen <http://kaino.kotus.fi/sms/>. Situationen för utgivningen är i nuläget den att avsnittet *kiainen–käävätä* har publicerats som nätordbok.

I den tryckta ordboken beskrivs orden, deras olika (uttals)varianter, betydelser och utbredning i textform utgående från utbredningskartor som gjorts upp vid redigeringen. Som en nyhet och en viktig landvinning för dialektologin har en stor del av dessa utbredningskartor omarbetats för att publiceras i samband med ordartiklarna på nätet. Kartorna utgör ett stöd för tolkningen av den information som ges i artiklarna, men det är också möjligt att utnyttja nätordbokens kartor för andra ändamål.

I vårt bidrag på konferensen kommer vi att förevisa de tillämpningar och användningsmöjligheter som *Suomen murteiden sanakirja* ger som nätordbok, i synnerhet kommer vi att demonstrera de månsidiga utbredningskartorna som finns i nätordboken.

Expletivt 'det' i svenska dialekter

David Håkansson

Uppsala universitet

En ofta uppmärksammas syntaktisk skillnad mellan fastlandsnordiska och ö nordiska språk rör användningen av expletiva led. Medan konstruktionen är möjlig även vid transitiva verb i isländska och färöiska (jfr exempel (1)) har den generellt ansetts begränsad till intransitiva verb i fastlandsnordiska språk: "the standard claim is that transitive expletives are not possible in MSc [Mainland Scandinavian]" (Thráinsson 2007:337).

- (1) a. Tað hevur onkur útlendingur keypt húsið hjá Eivindi. (Färöiska¹)
'Några utlänningar har köpt Eyvinds hus.'
- b. Það hefur einhver stolið hjólinu mínú. (Isländska)
'Någon har stulit min cykel.'

Även Josefsson (2012:369) slår i en mindre undersökning av spontant talspråk fast att expletiva led vid transitiva verb "is not grammatical in Swedish", även om hon träffar på en sats "that appears to be a transitive expletive" i sitt material (se (2)). Mot denna bakgrund är det intressant att notera att Ljunggren (1926) i sin avhandling visar att expletiva led kan förekomma vid transitiva verb i svenskan (se (3)), och Nordberg (2004) framhåller att expletivt 'det' kan förekomma vid transitiva verb i centralsvenskt standardspråk (se (4)); exemplen återges med normaliserad stavning).

- (2) Och det brukar dom ju försöka [...] göra ganska vackra glasögon
- (3) a. Det hade de rackarna satt ett stort skåp i farstun
b. Det har väl Elsa klätt sin julgran för länge sen.
- (4) a. Och det kände man igen varenda en som kom på stan
b. Och det kunde dom spela bitar

Det kan alltså ifrågasättas om skillnaden mellan fastlandsnordiska och ö nordiska språk verkligen är så stor som tidigare forskning gjort gällande. Samtidigt måste man konstatera att det är oklart i vilken utsträckning som expletivt 'det' kan förekomma vid transitiva verb i dagens svenska. Ljunggrens exempel är från 1920-talet, och Nordberg (2004) påpekar att de flesta av hans exempel är från informanter födda före 1935, några t.o.m. i slutet av 1800-talet. I mitt föredrag ska jag uppehålla mig just vid denna fråga och presentera en undersökning av expletivt 'det' i svenska dialekter.

Referenser

- Josefsson, Gunlög, 2012: What's first? On the left periphery in Swedish declaratives. I: Johan Brandtler, David Håkansson, Stefan Huber & Eva Klingvall (red.): *Discourse & Grammar*. Lund: Språk- och litteraturcentrum. S. 359–372.
- Nordberg, Bengt, 2004: Expletivt *det* i samtalsspråk. I: *Text i arbete/Text at work: Festskrift till Britt-Louise Gunnarsson den 12 januari 2005*. Uppsala & Stockholm: Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap. S. 144–152.
- Ljunggren, Ragnar, 1926: *Om den opersonliga konstruktionen*. Ak. avh. Uppsala.
- Thráinsson, Höskuldur, 2007: *The Syntax of Icelandic*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹ Konstruktionen är dock inte generellt accepterad i färöiska (Thráinsson 2007:333).

Dialektologin som forskningstradition: aktörs- eller strukturinriktning?

Lars-Erik Johansson

Skövde

Språk kan analyseras på olika sätt, antingen som abstrakta, idealiserade autonoma system eller som olika språkliga realisationer, språkarter, som korrelerar med faktorer utanför språkssystemet. Val mellan olika varieteter, exempelvis dialekt- eller standardvarietet, hänger enligt det senare synsättet samman med språkexterna faktorer. Språkforskningen kommer därmed i kontakt med andra discipliner som studerar relationer mellan människan och hennes omvärld (såsom natur- och kulturgeografi, sociologi och psykologi). Exempelvis finns inom sociologin utvecklade, men delvis motstridande teorier som söker visa hur människan relateras till sin sociala omvärld. Språkbrukares användning av en viss språkart kan innebära att individer gör medvetna och aktiva val eller att individer styrs av strukturfenomen utanför språkssystemet; en syntes mellan dessa båda synsätt är också möjlig.

Min avsikt är att undersöka om huruvida svenska dialektologer (och i viss mån folklorister som utnyttjar dialekalt material) betraktar individers bruk av varieteter och textmönster som i huvudsak hänförligt till ett strukturperspektiv eller till ett aktörsperspektiv. Ett *aktörsperspektiv* utgår från att människan handlar medvetet, reflekterat och rationellt, individer skapar. Forskningsperspektivet gestaltas som ett slags metodologisk individualism med riktning nerifrån-och-upp. Ett *strukturperspektiv* innebär att människan är en marionett för och determinerad av exempelvis sociala lagbundenheter. Forskningsperspektivet gestaltas som ett slags metodologisk kollektivism med riktning uppifrån-och-ner, människans agerande blir förutbestämt av omgivningen

Strukturinriktade synsätt ligger bakom dialektologiska resonemang om barriärer i form av natur- och kulturgeografiska hinder (fjällkedjor, sjöar, sockengränsar, motsättningar mellan närliggande orter osv.), politiska gränser, bristande kommunikationsmöjligheter, socialt tryck, olikartad språk användning i formella och informella situationer etc. Aktörsinriktade synsätt ligger exempelvis bakom iakttagelser av att individer medvetet kan växla mellan tillgängliga varieteter för att därigenom hänvisa till olika språkliga, sociala och kulturella verkligheter och att längre texter (i uppteckning) tydligt kan bära individuella språk- och stildrag.

Mitt forskningsobjekt är huvudsakligen svensk dialektologisk litteratur, men mindre utflykter görs även till övrig nordisk dialektologi. Därtill kommer att betydande delar av tidskriften *Svenska landsmål* analyseras.

Förändringar och variation i användningen av verbet *kvíða*

Margrét Jónsdóttir

Fakulteten för isländska språket och kulturen, Humanistiska området
Islands Universitet

Verbet *kvíða* ‘vara rädd för ngt, gruva sig för ngt’ i dagens isländska förtjänar att bli uppmärksammat av flera orsaker. I min undersökning kommer jag att presentera verbets historia med hänsyn till förändring över tid och samtida variation i såväl argumentstruktur som böjningsparadigm. Det finns exempel på att en och samma språkbrukare kan böja verbet *kvíða* på olika sätt, till och med i samma mening. Denna variation hos språkbrukaren är intressant ur teoretisk synvinkel. Följande frågor ur verbets historia kommer att diskuteras.

A. I de tidigaste källorna står subjektet till verbet *kvíða* endast i nominativ, men från senare delen av 1900-talet finns belägg på att subjektet står i ackusativ eller dativ. Denna förändring står i samklang med förhållandet mellan subjektskasus och tematisk roll i isländskan: Hos många verb med upplevarssubjekt är subjektskasus inte längre nominativ.

I exempel 1 nedan står subjektet i 1 person singularis i båda satserna, *mér* är dativ och *ég* är nominativ. Den förra satsen är opersonlig eftersom subjektet står i oblikt kasus.

Exempel 2 kommer från en annan språkbrukare. Båda satserna är opersonliga. Variationen gäller två olika kasus i 2 person singularis, *þig* (i.) är ackusativ, *þér* (ii.) är dativ.

B. *kvíða* var ursprungligen ett svagt verb. På 1500-talet blev det starkt i alla andra böjningsformer än presens singularis. Och från senare delen av 1900-talet finns sporadiska belägg på stark böjning också i presens singularis. Starka verb är i allmänhet en sluten och icke-produktiv kategori i isländskan och övriga germanska språk sedan länge, vilket gör att *kvíða* uppvisar en är mycket sällsynt utveckling.

I exempel 1 är *kvíðir* presens enligt svag böjning med ändelsen *-ir*; verbet står i 3 person singularis eftersom satsen är opersonlig. Däremot är *kvíð* den nya presensformen enligt stark böjning i 1 person singularis och satsen är personlig.

I exempel 2 är ändelsen *-ur* i *kvíður* i båda satserna den nya presensformen enligt stark böjning; ändelsen *-ur* anger 3 person singularis och satserna är opersonliga (subjektet står i båda fallen i oblikt kasus).

Det finns ingenting som skulle tyda på en geografisk variation i användningen av verbet *kvíða*. I stället är det språkbrukarens ålder, och kanske utbildning och kön, som är utslagsgivande.

1. **Mér kvíðir** alltaf til að fara í skólann ... **ég kvíð** svo rosalega mikið til að fara í skólann.
Jag grugar mig alltid för att gå till skolan ... jag grugar mig alltid för att gå till skolan.
2. i) Er eitthvað sem **þig** kvíður fyrir að gera? ii) Er eitthvað sem **þér** kvíður fyrir að gera?
Är det nånting som du grugar dig för att göra? Är det nånting som du grugar dig för att göra?

Källor:

- Eyþórsson, Þ. 2000. Fall á fallanda fæti? Um breytingar á frumlagsfalli í íslensku [Kasus på fallrepet? Förändringar i subjektskasus i isländskan]. *Íslenskt mál og almenn málfræði* 22:185–204.
- Jónsdóttir, M. 2014. *Breytingar og breytileiki í hegðun sagnarinnar kvíða* [Förändringar och variation i den (syntaktiska) användningen av *kvíða*]. Under utgivning.
- Jónsdóttir, M. 2014. *Veik sögn verður sterk: Beygingarsaga sagnarinnar kvíða* [Ett svagt verb blir starkt: Morfologisk utveckling hos *kvíða*]. Under arbete.
- Jónsson, J. G. and Eyþórsson, Þ. 2003. Breytingar á frumlagsfalli í íslensku [Förändringar i subjektskasus i isländskan]. *Íslenskt mál og almenn málfræði* 25:7–40.
- Jónsson, J. G. and Eythórsson, Th. 2005. Variation in Subject Case Marking in Insular Scandinavian. *Nordic Journal of Linguistics* 28:223–45.

Mikrovariasjon i norsk langdistansebinding

Marit Julien

Lunds universitet

Refleksive pronomen har vanligvis sin antesedent i den samme setningen. Det hender likevel at refleksive pronomen i stedet har antesedenten i en overordna setning – såkalt langdistansebinding. Det er også kjent at langdistansebinding forekommer i norsk, som i eksempel (1), der det refleksive *seg* bindes av matrisetningens subjekt *hun*, og ikke av subjektet i *at*-setningen, *de*.

- (1) Hun ville at de skulle bli med seg inn.

Den geografiske distribusjonen av slike bindingsrelasjoner i norsk har blitt undersøkt (Strahan 2003), og det samme har de semantiske og syntaktiske faktorene som gjør langdistansebinding mulig. Blant disse faktorene er prominensen til den intervenserende potensielle binderen, samt egenskapene hos det øvre og det nedre verbet (Lødrup 2009).

Jeg skal presentere resultater fra en ny undersøkelse av langdistansebinding i norsk, som viser at den individuelle variasjonen er stor. Nokså mange talere godtar bare binding over indefinitte subjekter (som Lødrup 2009 beskriver). Akseptabiliteten av langdistansebinding går ned om den underordna setningen har V2-ordstilling. Den syntaktiske kompleksiteten i venstreperiferien av den underordna setningen spiller altså en rolle.

Binding over defintte subjekter, som i (1), er vanligere i Midt-Norge enn i andre landsdeler, men også her er det betydelig individuell variasjon. For en del talere trekker V2-ordstilling i den underordna setningen akseptabiliteten ned, mens andre aksepterer langdistansebinding inn i en subjektsinitial V2-setning men ikke inn i en setning med et topikalisert ledd. Andre avviser langdistansebinding hvis matriseverbet bare er svakt logoforisk, hvis verbet i den underordna setningen er agentivt, eller hvis det intervenserende subjektet er andre person. For de mest tolerante informantene blir langdistansebinding ugrammatisk først når flere negative faktorer opptrer sammen, som for eksempel et svakt logoforisk verb og et andrepersonssubjekt. Det er tydelig at langdistansebinding er et komplekst fenomen, og at ulike individuelle grammatikker legger vekt på ulike faktorer.

Lødrup, Helge. 2009. Animacy and long distance binding in Norwegian. *Nordic Journal of Linguistics* 32, 111–136.

Strahan, Tania E. 2003. *Long-distance reflexives in Norwegian: a quantitative study*. Lincom Europa, München.

Tonal mikrovariasjon i ovansiljansmål

Gjert Kristoffersen

Universitetet i Bergen

Hovedmålet med foredraget er først og fremst deskriptivt. Basert på eget feltarbeid vil jeg legge fram resultater som dels bekrefter Ernst A. Meyers funn publisert rett før siste verdenskrig (Meyer 1937), og dels resultater som til nå synes å ha vært ukjente. Jeg vil også kort diskutere hvilke språkhistoriske konsekvenser vi ev. kan trekke av disse resultatene.

Dialektene som tales i kommunene Älvdalen, Mora og Orsa særpreges av stor variasjon med hensyn til realisasjon av kontrasten mellom tonelag 1 og 2. Mens Älvdalsmålet tilhører type 2A i Bruce og Gårdings typologi sammen med f.eks. Stockholm og Stavanger (Bruce & Gårding 1978), utgjør Mora og Orsa den nordlige delen av en isolert øy med type 1A, som en ellers bare finner i utkantene av det norsk-svenske tonelagsområdet. De dialektene jeg har undersøkt herfra, er Våmhus, Östre Mora og Sollerön i Mora, samt Skattungbyn i Orsa. I tre av disse interagerer tonelagsrealisasjon med jamvektsregelen. I Östre Mora har jamvektsordene gjennom kvantitetsomleggingen utviklet en tonegang som er nærmest identisk med tonelag 2 over ord med lang rotstavelse, men med den forskjell at trykk og vokalforlenging er flyttet til andre stavelse. På Sollerön har kvantitetsomleggingen ført til det som kan karakteriseres som et tredje tonelag, idet de tidligere jamvektsordene realiseres med signifikant senere tonetopp enn tonelag 2 i gamle overvektsord (Kristoffersen 2010). I Skattungbyn, der kortstavighet er bevart, ser det ut til at tonelag 2, dvs. forsinket tonetopp, bare forekommer i jamvektsord og overvektsord med *kort* rotvokal. Ord som i andre dialekter har tonelag 2 og lang vokal har her samme kontur som tonelag 1, dvs. tidlig tonetopp. Og i Våmhus, der kortstavighet også er bevart, er tonelagskontrasten nøytralisert i en kontur som i de andre dialektene tilsvarer tonelag 1.

Referanser

- Bruce, Gösta & Eva Gårding. 1978. A prosodic typology for Swedish dialects. Nordic Prosody, ed. by E. Gårding, G. Bruce & R. Bannert, 219-28. Lund: Dept. of Linguistics, University of Lund.
- Kristoffersen, Gjert. 2010. Fra jamvekt til etterleddstrykk og tonelag 3: Kvantitetsomleggingen i Ovansiljan. *Maal og Minne* 2010.1-57.
- Meyer, Ernst A. 1937. *Die Intonation im schwedischen. Erster Teil* Stockholm: C. E. Fritzes Bokförlag.

Ordföljd och partiklar i norska dialekter och äldre svenska

Ida Larsson (Stockholms universitet) & *Björn Lundquist* (CASTL/Universitetet i Tromsø)

Det är välbekant att placeringen av verbpartiklar ser olika ut i de olika nordiska språken (jfr t.ex. Sandøy 1976, Svenonius 1996, 2003, Toivonen 2003, Lundquist 2013). I danskan följer partikeln obligatoriskt ett (pronominellt eller icke-pronominellt) objekt (1), medan partikeln i svenskan å andra sidan obligatoriskt föregår ett (pronominellt eller icke-pronominellt) objekt (2). I norska varieteter (3) står ett pronominellt objekt nödvändigtvis före partikeln, medan ett icke-pronominellt objekt antingen kan föregå eller följa partikeln. (Exemplen är från Lundquist 2013, se också Svenonius 1996.)

Boris skruede {musikken/den} ned {*musikken/*den}.	(Danska)
Vi kastade {*hunden/*den} ut {hunden/den}	(Svenska)
Vi kastet {hunden/den} ut {hunden/*den}	(Norska)

I det här föredraget jämför vi dagens svenska, där följden partikel-objekt är den enda möjliga, med tidigare stadier av svenska och olika norska dialekter, där ordföljden är friare. Med utgångspunkt i den nordiska dialektkorpusen (Johannessen et al. 2009) noterar vi att icke-pronominella objekt ytterst sällan placeras före partikel i dagens norska, medan följden mellan partikel och pronomen varierar mellan olika dialekter. Vi noterar variation och förändring också i den äldre svenskan från 1400-talet till slutet av 1700-talet (liksom i ett fåtal moderna svenska dialekter, särskilt i Finland). Både för norska och äldre svenska kan man knyta variationen vid partikelverb till mer generella skillnader i placeringsmöjligheterna för nominalfraser och pronomen. I de varieteter där pronomen placeras efter partiklar är objektskifte över satsadverbial inte obligatoriskt, och också ordningen mellan subjekt och satsadverb varierar på delvis förutsägbart vis. I svenskan leder förändringen i placeringen av nominalfraser och pronomen så småningom till att partiklarna reanalyseras och att en ny språklig kategori på så vis uppstår. De moderna svenska partiklarna uppstår förhållandevis sent, i samband med etableringen av det moderna standardspråket från 1700-talet och framåt.

Referenser

- Lundquist, Björn. 2013. Verb-particles: active verbs. I: *Nordic Atlas of Linguistic Structures (NALS)*. <http://www.tekstlab.uio.no/nals#/chapter/4>
<http://www.tekstlab.uio.no/nals#/chapter/6>.
- Sandøy, Helge. 1976. *Laust samansette verb i vestnordisk: ein samanliknande leddstillingsanalyse for islandsk, færøysk og romsdalsmål*. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Svenonius, Peter. 1996. The optionality of particle shift. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 57: 47–75.
- Svenonius, Peter. 2003. Swedish particles and directional prepositions. I: Lars-Olof Delsing, Cecilia Falk, Gunlög Josefsson, & Halldór Á. Sigurðsson (eds.), *Grammar in Focus: Festschrift for Christer Platzack 18 November 2003*, vol. II: 343–351. Department of Scandinavian Languages, Lund University, Lund.
- Toivonen, Ida. 2003. *Non-projecting Words: A Case Study of Swedish Particles*. Kluwer, Dordrecht.

Många olika slags finlandssvenska

Therese Leinonen

Åbo universitet

Dialektologer och sociolingvister beskriver det svenska språkliga landskapet i Finland som bestående dels av dialekter och standardspråk, dels av varieteter mellan dessa två ytterpoler (Ivars 2003). För de mellanliggande varieteterna används termer som regional dialekt, regiolekt och regionalt standardspråk. Samma typ av språknivåer hittas i många europeiska språk (Auer 2011). Men uppfattar språkanvändarna själva också dessa olika nivåer i språket? I december 2013 genomfördes en webbenkät vars syfte var att få en bild av vilka språknivåer finlandssvenskar i olika regioner uppfattar i sitt eget språkbruk och andras och vilka namn som används för olika dialekter, regionala varieteter och överregionala varieteter. Webbenkäten genomfördes som en pilotundersökning i projektet Experimentella bidrag till studiet av språkideologier i Svenskfinland. Ett av syftena var också att se hur väl sociala medier lämpar sig för spridning av språkenkäter. Sammanlagt 129 personer i olika åldrar skickade in enkätsvar.

Resultaten visar att personer uppvuxna i Österbotten i regel skiljer mellan lokala bydialekter och någon form av standardspråk i sitt eget språkbruk. Ord för regionala dialekter används däremot inte av dessa språkbrukare om det egna språket. I södra Finland är situationen en annan. Ord för lokala dialekter används i viss mån, men regionala varieteter är betydligt vanligare. Begrepp som *östnyländska*, *västnyländska* och *åboländska* används ofta om det egna språket. Personer från alla regioner tenderar att göra breda generaliseringar av ”de andras” språk. Personer från södra Finland nämner t.ex. ofta ordet *österbottniska* vilket omfattar alla sätt att tala svenska i Österbotten men som i regel inte används av österbottningarna själva. På samma sätt använder österbottningar ordet *nyländska* vilket inte är vanligt bland personer uppvuxna i Nyland. Ordet *finlandssvenska* visade sig kunna tolkas på olika sätt. För vissa personer innebär *finlandssvenska* det standardnära sätt att tala som är vanligt i de större städerna och i radio och TV. Andra tolkar *finlandssvenska* som ett samlingsbegrepp som omfattar alla sätt att tala svenska i Finland, dvs. både dialekter och standardnära språkbruk.

Referenser:

- Auer, P. (2011). Dialect vs. standard: a typology of scenarios in Europe. I: B. Kortmann & J. v. d. Auwera (red.) *The languages and linguistics of Europe: A comprehensive guide* (s. 485–500). Berlin: De Gruyter.
- Ivars, A.-M. (2003). Lokalt och regionalt i svenskan i Finland – Tendenser i språkutvecklingen i norr och söder. I: G. Akselberg, A. M. Bødal & H. Sandøy (red.) *Nordisk dialektologi* (s. 51–81). Oslo: Novus.

Mobilitet og sprogforandring – hvordan hænger det sammen?

Malene Monka

Afdeling for Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet

I oplægget præsenteres resultaterne af et panel-studie i virkelig tid af sprogforandringen hos 23 informanter fra tre jyske dialektområder: *Odder* i Østjylland, *Vinderup* i Vestjylland og *Tinglev* i Sønderjylland. Informanterne blev interviewet første gang som unge i perioden 1978-1989 og indgår i tidligere sprogundersøgelser. I 2005-2010 blev de geninterviewet af medarbejdere fra Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier og Institut for Grænseregionsforskning ved Syddansk Universitet.

Ved hjælp af kvantitative analyser af udvalgte morfologiske og fonologiske træk har jeg undersøgt sprogforandringen i virkelig tid hos én kvinde og én mand fra hvert sted, der har været geografisk og socialt mobil mellem de to optagelser. Disse informanters sprogforandring sammenlignes med sprogforandringen hos 17 bofaste informanter. Analyserne viser, at de mobile informanter allerede som børn markerede sig sprogligt anderledes og benyttede færre lokale varianter af de undersøgte variable, end de bofaste informanter. Endvidere viser analyserne, at der er store forskelle mellem sprogforandringen hos de bofaste informanter i de tre kommuner: I Odder forandres sprogbrugen en smule i retning af standarddansk, i Vinderup sker der (især blandt kvinderne) en forholdsvis drastisk dialektnivellering, og i Tinglev er sprogbrugen stabil hos de undersøgte informanter.

For at forklare de forskellige sprogforandringsmønstre har jeg foretaget en række kvalitative analyser på individ- og stedniveau. Det viser sig, at der er sammenhænge mellem informanternes sprogforandring og en række sprogeksterne forhold. Det gælder fx deres mentale orientering i barndommen samt deres fremstilling af hjembyen/hjemegnen som 'place' i humangeografisk betydning, herunder i hvilken udstrækning de kobler det lokale sted sammen med den lokale sprogbrug. Desuden er der klare sammenhænge mellem graden af dialektnivellering de tre steder og en række historiske, demografiske og socio-økonomiske faktorer knyttet til det enkelte sted.

Värderande ord och stämningsskapande uttryck i dialekten En ordstudie utgående från Bysockensmålet

Gunvor Nilsson

Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap, Örebro universitet

Att bruket av dialektala ord och uttryck minskat avsevärt, till förmån för mer standardiserade riksspråkliga varianter, under den senare delen av 1900-talet, kan ofta konstateras. Denna utvecklingstendens framkommer också tydligt i mina dialektundersökningar om grundskoleelevers förtrogenhet med hembygdsdialekten, utförda 1980, 1997 och 2010 (Nilsson 1998, 2012 och 2013). Materialet som legat till grund för dessa studier har utgjorts av ett femtiotal excerpter från skönlitterär text, nämligen ”Bergsmanshistorier berättade för Carl Larsson i By” (Larsson i By, 1915).

Ovan nämnda excerptsamling utgör också material för de ordstudier jag kommer att diskutera i mitt föredrag. Här fokuserar jag i huvudsak på adjektiv (ex. *gökug* [*jökug*], *hävlig*) och adjektiviskt använda substantiv (ex. *lidlighet*), men även adverb (ex. *kringt*) uppmärksammas då de brukas i syfte att förmedla en värdering eller att åstadkomma en viss känsla eller stämning. Det jag i första hand söker svar på är vilken betydelse man kan tillskriva dessa ord och härvidlag är även etymologin intressant. Vidare diskuteras huruvida uttrycken finns belagda i andra dialekter, om de fortfarande påträffas i det faktiska språkbruket eller om de numera enbart betraktas som utdöende arkaismer.

Exempel på språkprov:

På hemvägen hade de roligt, ska jag säga, och Kul Gustav skröt och var *gökug* värre.

Husbonddrängen, som för sin högfärds skull kallades ”*Hävlen*”...

... så kom han att tänka på Ångermansbobönderna som var kända för sin *lidlighet*.

Han tänkte ju inte på det där så *kringt*. Det var bara när modren satte åt honom...

Litteratur

Larsson i By, Carl (1915). *Bergsmanshistorier berättade för Carl Larsson i By*. Svenska Andelsförlaget. Stockholm.

Nilsson, Gunvor (1998). Dialektord i barns språk. I: *Proceedings of The Seventh Nordic Child Language Symposium. Oulu: Publications of the Department of Finnish, Saami and Logopedics, N:o 13*, 110–114.

Nilsson, Gunvor (2012). Dialekten – ett språk i rörelse. Ett närstudium av Bysockensmålet. I: *Språk i rörelse. VAKKI Publications N:o 1*. Vaasa 2012. S 209–218.

Nilsson, Gunvor (2013). Dialekten i backspegeln. Bysockensmålet som kulturbärare då och nu. I: *Svenskans beskrivning 32:2011*. Karlstads universitet. S 213–221.

Demografi och dialektförändring i finskan

Pirkko Nuolijärvi

Institutet för de inhemska språken

Folkökningen i olika delar av det finskspråkiga Finland har under de senaste årtiondena inte varit balanserad, utan det finns stora skillnader mellan de olika regionerna. Folkmängden har ökat i de västra och södra delarna av landet samt i Norra Österbotten och sjunkit i de östra landskapen och i Lappland. Detta innebär att de människor som talar östfinska dialekter som sin första varietet är färre, och i stället har de sydvästfinska, tavastländska och nordösterbottniska dialekterna stärkt sin ställning – eftersom det är fler som talar dessa dialekter än någonsin tidigare. Därtill finns det ett antal byar i de norra och östra landskapen där det föds få barn som i framtiden kommer att använda sin dialekt. Denna utveckling har pågått under en längre period och trenden har varit tydlig.

I min presentation kommer jag att analysera hur dessa förändringar syns i det finska språklandskapet och jag försöker svara på följande frågor: Vilka är de varianter som inte har någon framtid eller som inte används så mycket? Vilka är i stället de varianter som blir starkare och vilken roll spelar de stora städerna i denna utveckling? Kan man konstatera att det finska talspråket blir mer och mer tavastländskt?

Referenser

Nuolijärvi, Pirkko & Marja-Leena Sorjonen, 2005. *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruhankkeen pohjalta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 133. Helsingfors: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Statistisk årsbok för Finland 2013. Helsingfors: Statistikcentralen Finland.

Suomen murrekirja 2013. Red. Erkki Lyytikäinen, Jorma Rekunen & Jaakko Yli-Paavola. Helsingfors: Gaudeamus.

Dagens dialektsituation i Mora: Från individ till samhälle

Emil Paulsrud

Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

I det traditionella dalmålsområdet i Övre Dalarna har den traditionella dialektens domäner över tid blivit allt färre (Helgander 1996). Denna utveckling, som också speglar en generell utjämningsprocess i de svenska dialekterna, har i dessa trakter varit särskilt tydlig i och omkring Mora. I spåren av den traditionella dialektens tillbakagång återstår dock frågan om hur den nutida dialektsituationen ser ut i området.

Jag kommer att i mitt föredrag försöka ge en bild av denna situation genom att beskriva dagens dialekt i Mora. Fokus kommer att ligga dels på dialektens förändring och variation utifrån den nutida dialektanvändningen, dels på hur vi kan förstå och undersöka densamma med utgångspunkt i individens språkbruk och anpassning i olika samtalskontexter (Auer & Hinskens 2005 och Svahn & Nilsson u.u).

Litteratur

- Auer, Peter & Hinskens, Frans, 2005: The role of interpersonal accommodation in a theory of language change. I: Auer, Peter, Hinskens, Frans & Kerswill, Paul (red.). *Dialect change: convergence and divergence in European languages*. New York: Cambridge University Press.
- Helgander, John, 1996: *Mobilitet och språkförändring: exemplet Övre Dalarna och det vidare perspektivet*. Falun: Högskolan Dalarna.
- Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny, u.u: *Dialektutjämning i Västsverige*. Institutet för språk och folkminnen.

Ett nordöstskånskt vokalsystem i förändring

Martin Persson

Stockholms universitet

Sedan åtminstone 1900-talets mitt har vad som brukar kallas dialektutjämning påverkat snart sagt hela Sverige. Dialekterna har, i olika hög grad, kommit att närma sig den centralsvenska standarden. Detta betyder inte att de som bor i ett tidigare dialektområde övergår till att tala exakt som i Mälardalen. Frågan jag ställer är hur denna postdialektala varietet, *regiolekt*, ser ut.

Jag har i mitt avhandlingsarbete analyserat den segmentellt fonologiska aspekten av denna process, och utgår från att processen är likartad oberoende av vilken specifik dialekt man väljer att undersöka. I detta föredrag behandlas vokalsystemets utveckling i östra Göinge i nordöstra Skåne.

De data man behöver för att kunna säga något om den förväntade regiolekten är den undersökta dialektens fonologiska system och standardvarietetens – centralsvenskans – system. Som utgångspunkt för denna analys står Hansson (1969), vad gäller nordöstskånskan, och Riad (2014), i fråga om centralsvenskan. Det som undersöks är följande tre frågor, vilka bygger på Trubetzkoy (1962:262):

- På vilket sätt skiljer sig de två system åt med avseende på fonemsystemen?
- I vilka fall skiljer sig distributionen av fonemen åt i de två systemen?
- Hur skiljer sig den allofoniska realisationen åt i de två systemen?

Min hypotes är att skillnaderna i 1) och 2) försvinner i dialektutjämningen. En regiolekt får alltså samma fonemuppsättning och -distribution som standardvarietet. Däremot är trycket i riktning mot allofonisk anpassning mycket svagare.

Jag kommer i mitt föredrag att diskutera förändringen av ett nordöstskånskt vokalsystem med utgångspunkt i en dryg timmes inspelningar med fem informanter, där materialet härrör från projektet SweDia 2000 (från slutet av 1900-talet).

Den dialektala startpunkten hade 11 vokalfonem och – ur standardsvensk synvinkel – oförutsägbar distribution av dessa fonem. Därtill realiserades långa slutna vokaler som diftonger. Dialektutjämningen har lett fram till följande situation i den moderna regiolekten:

- Vokalfonembeståndet har reducerats till standardspråkets 9.
- Den regiolektala distributionen av dessa fonem är i stort sett identisk med standardspråkets.
- Diftongisering av långa slutna vokaler kvarstår.

Referenser

- Hansson, Åke. 1969. *Fonematiska studier i skånska dialekter*. Lund: Studentlitteratur.
- Trubetzkoy, N. S. 1962. *Grundzüge der Phonologie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Riad, Tomas. 2014. *The phonology of Swedish*. Oxford: Oxford university press.

Uppfattningar om Vasasvenska: inne i och utanför staden

Viveca Rabb

Svenska språket, Åbo Akademi

Folkdialektologi (perceptionell dialektologi) har under de senaste åren blivit en välansvänd metod, där lekmäns tankar om sin egen och om andras dialekter används som material för vetenskapliga undersökningar (t.ex. tag0 Preston 1999).

Folkdialektologiska undersökningar har till exempel visat att människor ofta vet mera (eller åtminstone har mera att säga) om dialekter som ligger geografiskt sett närmare dem, än om dialekter geografiskt längre bort (t.ex. Preston 1986). Men motsvarar uppfattningarna om den egna dialekten de uppfattningar som människor som själva talar andra dialekter har om den? Hur mycket och på vilka sätt?

Jag undersöker dialektvariationen i Vasa i Finland och min forskning hör till projektet *Urbana dialekter i Svenskfinland* (se Rabb u.u., 2012). Vasa har ca 61 000 invånare, och ungefär 25 % av dessa har svenska som modersmål. 19 svenskspråkiga informanter från staden har intervjuats under våren 2014, 12 kvinnor och 7 män, födda mellan 1947 och 1997. Dessutom har jag intervjuat 10 informanter från samma åldersgrupp utanför staden, i grannkommunen Korsholm med ca 19 000 invånare varav 75 % svenskspråkiga. Hur uppfattar stadsborna sitt lingvistiska landskap? Och i vilken mån är dessa uppfattningar annorlunda eller samstämmiga med uppfattningarna hos informanterna utanför staden? Hur ser utomstående på stadsborna och på deras dialekt?

Referenser:

- Preston, Dennis. 1999. Introduction. I: Preston, Dennis (utg.) *Handbook of Perceptual Dialectology, volume 1*, xxiii388211–xl. Philadelphia: Benjamins.
- Preston, Dennis. 1986. Five visions of America. *Language in Society* 15. 221–40.
- Rabb, Viveca. U.u. Standard eller dialekt? Några nedslag i modern Vasasvenska. I: Lönnroth, Harry & Vosschmidt, Liisa (red.): *Vasa som språkmiljö*. Vasa.
- Rabb, Viveca. 2012. Vasasvenska. I: Björklund, Siv m.fl. (red.): *Svenskan i Finland* 13. Vasa.

Finske lånord i norsk – og i Norsk Ordbok

Dagfinn Rødningen og Knut E. Karlsen

Norsk Ordbok 2014, Universitetet i Oslo

Norsk og finsk har levd side om side i mange hundre år. Felles grense og fleire omgangar med finsk innvandring til Noreg har venteleg sett spor etter seg også i språket. Denne påverknaden har likevel vore via lita merksemd i nordisk språkvitskap.

Søk i den elektronisk tilgjengelege delen av Norsk Ordbok (NO) viser at tilslaget på finske lånord i norsk er etter måten lite. Korrigert for dei delane av ordforrådet som enno ikkje er redigerte, eller som ikkje er elektronisk søkbare, reknar vi med at det totale talet er godt under 50 lånord. Resultat frå ulike studium frå 1950-talet fram til i dag kan gje grunn til å tru at det reelle talet på finske innlån er høgare enn det som kjem fram i NO (jf. t.d. Iversen 1959). Vi vil sjå våre tal i lys av utvalde studium på feltet, og diskutere moglege forklaringar på skilnadene. Éi aktuell forklaring kan vere ulike krav til dokumentasjon. Ei anna forklaring er den sterkt nasjonalt orienterte fagtradisjonen i norsk dialektologi der det har vore viktigare å dokumentere direkte utvikling frå norrønt enn innlån frå andre språk. Med eit slikt fokus kan det tenkjast at det har vore ei underrapportering av lånord i arbeidet med NO. Det nasjonale perspektivet gjorde òg at det i norsk dialektologi lenge var lita interesse for å studere dei nordnorske dialektane i språkkontaktområda, og at mange finske lånord kan ha gått under radaren av den grunn (jf. Jahr 1996, Brunstad 2001).

Geografisk fordeler lånorda seg i hovudsak på dialektane i område i Sør-Noreg der finske innvandrarar slo seg ned i andre halvta av 1600-talet, og det nordnorske dialektområdet, der også kvensk har etablert seg som ein eigen finskætta språkvariant gjennom innvandring tidleg på 1700-talet og midt på 1800-talet. I tillegg har nokre få ord blitt tekne opp i det allmenne tale- og skriftspråket. Vi vil gjere greie for korleis desse orda fordeler seg både geografisk og semantisk.

Litteratur

- Brunstad, Endre. 2001. *Det reine språket. Om purisme i dansk, svensk, færøysk og norsk*. Avhandling til doctor artium-graden. Universitetet i Bergen.
- Iversen, Ragnvald. 1959. *Finsk på norsk grunn*. Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter 1958:6. F. Bruns bokhandel. Trondheim.
- Jahr, Ernst Håkon. 1996. Nynorsk språkforskning – en historisk oversikt. Carol Henriksen et al. (eds.) *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. Novus. Oslo.

Oppfatningar av dialekt på 1700-talet i Norge

Helge Sandøy

Universitetet i Bergen

Korleis blir det norske språket oppfatta i den førromantiske tida? I 1743 sendte kanselliet i København ut spørsmål til embetsmennene om m.a. sjeldne ord, og i svara som då kom inn, har vi ei kjelde til dei rådande oppfatningane av den norske dialektsituasjonen. Seinare kom også ymse ordlister der forordet kan fortelje om tankane embetsmenn gjorde seg kring dialektar og språk.

Eg skal vise kva prestar og andre embetsmenn rapporterer frå den norske språksituasjonen midt på 1700-talet, og formålet er å leite etter sjenerelle trekk som kan fortelje om begrep og kategoriar samtida tolka språkverda i. På denne tida er allmennskolen innført, og opplysningstida pregar åndslivet. Det gir viktige vilkår for det språklege verdsbildet. Den sosiale dimensjonen er svært tydeleg og stereotyp, mens den geografiske variasjonen ser ikkje ut til å vere mykje fokusert. Derimot kan det vere ein geografisk variasjon i verdsbildet.

Förändringar i verbens fonologi och morfologi i dialekterna i Pedersöre i Österbotten och Sibbo i Nyland

Caroline Sandström och Maria Rönnbacka

Ordbok över Finlands svenska folkmål, Institutet för de inhemska språken, Helsingfors

I vårt föredrag kommer vi att granska om det sedan förra hälften av 1900-talet skett förändringar i verbens fonologi och morfologi i svenska dialekter i Finland.

Utgångspunkten är de uppgifter om verb som ges i materialet för Ordbok över Finlands svenska folkmål. Vi tar fasta på variantformer som ges för infinitiv, preteritum och supinum av starka verb och verb ur andra eller tredje konjugationen, t.ex. *byta*, *hålla*, *komma*. Som jämförelsematerial använder vi en talspråkskorpus baserad på inspelningar ur Svenska litteratursällskapet i Finlands projekt Spara det finlandssvenska talet (2005–2008). Geografiskt har vi avgränsat oss till Pedersöre i Österbotten och Sibbo i Nyland. Material från grannkommunerna Purmo och Esse respektive Borgå kommer vid behov att utnyttjas.

Verbens fonologi och morfologi har för de österbottniska dialekterna tidigare beskrivits av Huldén (1957; 1959) och Wiik (2002). I fråga om utjämningsprocesser av dialekterna i Svenskfinland konstaterar Ivars (2003) och Sandøy (2004) att Österbotten och Nyland skiljer sig från varandra. I Österbotten, där skarpa skillnader mellan varieteter förekommer, har den traditionella dialekten en stark position. Också Wiik (2002) poängterar att de morfologiska strukturer som Huldén (1957; 1959) beskriver i stort sett har bevarats i modernare österbottniskt material. I Nyland är en glidande skala mellan varieteterna utmärkande, vilket lett till att de nyländska dialekterna i högre grad närmats sig standardspråket (Sandström 2010). Vi undersöker om liknande tendenser över tid gäller för verbens fonologi och morfologi i dialekterna i Pedersöre och Sibbo.

Referenser

- Huldén, Lars, 1957; 1959: *Verbböjningen i Österbottens svenska folkmål I–II*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Ivars, Ann-Marie, 2003: *Lokalt och regionalt i svenskan i Finland. Tendenser i språkutvecklingen i norr och söder*. I *Nordisk dialektologi*, s. 51–81. Oslo: Novus forlag.
- Ordbok över Finlands svenska folkmål. 2013. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 33. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.
- Sandström, Caroline, 2010: *Genus i östra Nyland – från dialektutjämning till dialektmarkör*. Nordica. Finska, finskugriska och nordiska institutionen. Helsingfors universitet.
- Sandøy, Helge, 2004: *Types of society and language change in the Nordic countries*. I *Language variation in Europe*. s. 53–76. Uppsala universitet.

Historiska och dialektgeografiska frågor kring accentueringen av sammansatta ord

Mathias Strandberg

Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

Många nordiska dialekter har en kontrast mellan två ordaccenter: accent 1 och accent 2. I en rad dialekter har sammansättningar nästan genomgående accent 2 medan andra uppvisar en stor och regelbunden förekomst av accent 1. Den numera allmänt accepterade uppfattningen är att accent 1 i sammansättningar är ett sydvästsvenskt och östnorskt fenomen (se t.ex. Lahiri & al. 2005, Bruce 2007, ds. i SiS s. 62). En genomgång av äldre svensk dialektologisk litteratur visar dock att denna stora och regelbundna förekomst av accent 1 påträffas i ett stort västligt område som sträcker sig från Skåne till övre Norrland (se Strandberg 2014 s. 173 f. med anf. litt.). I Norge når det upp till gränsen mellan Trøndelag och Nordland (Riad 2013 ms. s. 124), och systemet tycks överensstämma med distributionen av stöt i sammansättningar i danska dialekter (Bruce 2007 s. 124). Denna dialektgeografiska bild tyder på att stor förekomst av accent 1 är det ursprungliga i hela Norden medan generell accent 2 i sammansättningar utgör en novation, som i Sverige utgår från de administrativt centrala Mälardalarnas och har spridit sig längs östkusten. Ett annat argument är att det överallt är samma typer som har accent 1: sammansättningar med foga-*s* (*låndsväg*), med förled på vokal (*kóhud*), med enstavig deverbativ förled (*brygghus*) o.s.v.

En annan fråga gäller efterledsbetoningen, som också uppvisar en »ubiquitous, yet sporadic, relic-type geographical distribution within Scandinavia as a whole» (Bye 2004 ms. s. 22; jfr Selenius 1972 s. 203). Här är det dock säkerligen fråga om flera från varandra självständiga novationer, nämligen utvecklingar ur olika typer av accent 2-kurvor (jfr Riad 2013 ms. s. 185 f.).

I mitt föredrag argumenterar jag för att ett system med stor förekomst av accent 1 hos sammansättningar ursprungligen har rått i hela Norden men att efterledsbetoningen – tvärtemot vad många har hävdad – åtminstone i huvudsak är ett helt ungt fenomen i den nordiska språkhistorien. Jag kommer också att visa hur man kan förstå distributionen av accent 1 hos sammansättningar ur ett diakront perspektiv.

Källor och litteratur

- Bruce, Gösta, 2007: Accentuering i svenska sammansatta ord. I: T. Arboe (red.), Nordisk dialektologi og sociolingvistik. Foredrag på 8. Nordiske Dialektolog-konference, Århus 15.–18. august 2006. Århus 2007. S. 117–125.
- Bye, Patrik, 2004 ms.: Evolutionary typology and Scandinavian pitch accent. University of Tromsø/CASTL. [Duplikat.]
- Lahiri, Aditi, Wetterlin, Allison & Jönsson-Steiner, Elisabet, 2005: Lexical specification of tone in North Germanic. I: Nordic Journal of Linguistics 28:1, s. 61–96.
- Levander, Lars, 1925: Dalmålet. Beskrivning och historia. 1. Uppsala.
- Riad, Tomas, 2013 ms.: Prosodi i svenskans ordbildning och ordböjning. [Duplikat.]
- Selenius, Ebba, 1972: Västnyländsk ordaccent. Helsingfors. (Studier i nordisk filologi 59.)
- SiS = Ö. Dahl & L.-E. Edlund (red.), Språken i Sverige. Stockholm 2010. (Sveriges Nationalatlas.)
- Strandberg, Mathias, 2014: De sammansatta ordens accentuering i Skånemålen. Uppsala. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 88.)

Åländska lateraler

Eva Sundberg, Åland och *Ida Toivonen*, Carleton University

I de åländska dialekterna pågår sedan en tid en förenkling av det traditionella systemet av lateraler. Beroende på synsätt eller analysmetoder kan diskuteras huruvida de olika lateralerna kan betecknas som fonem eller allofoner.

En kort presentation av lateralerna i de ursprungliga dialekterna:

De fastäländska dialekterna (FÅ) har ett enklare system – i mycket likt många andra svenska dialekter. De östäländska dialekterna (ÖÅ) uppvisar ett större förråd av lateraler.

[l] dental (eller alveolar) förekommer initialt, medialt och finalt efter såväl lång som kort vokal. Ex /li:v/, vi:la/, /sy:l/, /sa:l/, /kalla/, /troll/.

[l.] retroflex eller supradental uppstår i kombination med /r/ efter lång vokal. Ex /po:rla/, /mä:rla/. Det förekommer inte initialt.

[L] kakuminal förekommer medialt och finalt, dock ej efter vokalerna [i], [e] och [y]. (Undantag: [sje:L] 'säl', [ve:L] 'väl') Ex [sko:La], [bLå:], [ska:L], [sjäLv].

Då kakuminalen följs av en annan dental [d], [t], [n] eller [s] bildas ett kakuminalt [D], [T], [N] resp [S]:

[båDDa] 'böld'

[ha:L] 'hal' → [ha:T]

[a:N] 'aln'

[sto:L] -> [sto:Sbe:n]

Här finns dock en skillnad mellan FÅ och ÖÅ. Mönstret ovan gäller FÅ; i ÖÅ sammansmälter inte ljuden till ett enda: [bå:Lda], [ha:Lt], [a:Ln] och [sto:Lsbe:n].

I ÖÅ förekommer några lateraler till. Dessa bidrar i hög grad till att karakterisera just dessa dialekter, även om viss variation förekommer:

[l'] palatal förekommer efter kort vokal, medialt och finalt. Ex [al'l'a], [vil'da], [trål'l']. Framför tonlös klusil blir palatalen tonlös, med kraftig aspiration. Ex [al'l'^{ht}]

[l[^]] lateral frikativa (ö h ovanlig i världens språk) förekommer initialt i ord som [l[^]a:g] 'slag' samt medialt och finalt i t ex [nel[^]l[^]å] 'nässla' och [hal[^]l[^]] 'hassel'. (Denna lateral ska inte förväxlas med tonlöst [l']).

Vi presenterar nya data från intervjuer med yngre åländska talare. Vissa yngre talare har inga kakuminala lateraler, men de kan bilda ett retroflect ljud när [l] står efter lång bakre vokal och före [t, s]. De säger [sto:l], [ku:la], [ha:l] men [sto:Sbe:n], [ku:Spetspenna], [ha:T]. Nya lånord kan också få retroflexa konsonanter på samma sätt: [ko:l] 'cool' [ko:T]. Av speciellt intresse är naturligtvis vad som händer med palatalen och den laterala frikativan hos yngre ÖÅ-talare.

Förändringen av det ursprungliga systemet med lateraler i åländska dialekter är intressant ur ett språkförändringsperspektiv och det är denna förändring som vi vill presentera.

Litteratur:

Karsten, Anton, Kökarsmålet. Ljud- och formlära. Helsingfors 1891.

Solstrand, Väinö, Svensk stavelseförlängning med särskild hänsyn till språket i Åland och Uppland. Helsingfors 1924.

Sundberg, Eva, Dialekten i Ålands nordöstra skärgård. Ålands högskola 1993.

Svenblad, Ralf, Med åländska ord. Ur vardagsspråk och folkmål. Mariehamn 1996.

Åländskt språk mellan öst och väst. Ålands högskola 1988:1.

Vad kan kategoriseras som ackommodation i samtal och vem anpassar sig till vem?

Eva Sundgren

Mälardalens högskola, Akademin för utbildning, kultur och kommunikation

En fråga inom interaktionell dialektologi är hur samtalsdeltagare språkligt ackommoderar till varandra och återanvänder en annan talares variant (se t.ex. Nilsson 2011). Med analys av tre variabler från sina inspelningar i Eskilstuna på 1960-talet diskuterar Nordberg (u.a.) ackommodationsteorin och hävdar att språkinterna faktorer är minst lika viktiga för variation och förändring som interaktionella.

Trettio år efter Nordbergs inspelningar gjorde jag nya inspelningar i Eskilstuna (Sundgren 2002). Under arbetet med excerpering av variabler lyssnade jag igenom alla inspelningar många gånger och hörde många exempel på att informanterna inte anpassade sig efter mitt sätt att tala; de övertog inte mina ordval, min ordböjning eller mitt uttal.

I ett tidigare arbete gjorde jag en analys av huruvida jag anpassade mig till mina informanter och i så fall hur (Sundgren 1996). I analysen av mitt eget språk undersökte jag fyra variabler i samtal med åtta av de 85 informanter jag hade spelat in. Jag anpassade mig till informanterna så att jag använde färre standardformer med yngre och/eller med informanter som jag kände mer samhörighet med.

Analysen av mitt eget språk var kvantitativ och jag såg i den analysen inte närmare på yttrandenas lokala kontext. Nu har jag analyserat både informanternas och min intraindividuell variation under de åtta samtalen och diskuterar olika faktorer som tycks påverka variantvalet. När handlar variationen om anpassning till den andra talarens varianter och när kan det vara andra faktorer som förklarar variationen?

Nilsson, Jenny, 2011: Dialektal anpassning i interaktion. I: Bockgård, Gustav & Nilsson, Jenny (red.), Interaktionell dialektologi. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.

Nordberg, Bengt, (u.a.): Intraindividuell samtalsintern variation: Interaktionellt eller lingvistiskt motiverad.

Sundgren, Eva, 1996: Linguistic accommodation to informants – a self-analysis. (Kursuppgift inom doktorandkursen “Dialect and Language Contact”. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.) (Manus.)

Sundgren, Eva, 2002: Återbesök i Eskilstuna. En undersökning av morfologisk variation och förändring i nutida talspråk. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 56.) Uppsala.

Västsvenska ungdomar ”gör” dialekt

Margareta Svahn

Institutionen för nordiska språk, Uppsala

Inom forskningsprojektet ”Dialektutjämning i Västsverige”, med finansiering av Riksbankens jubileumsfond 2007–2011, valde vi att använda begreppet *dialekt* på samma sätt som t.ex. Peter Auer och inkludera inte bara äldre dialekt utan också ”regional and urban varieties with a larger geographical reach” (2005:7). En av våra målsättningar var att utifrån våra resultat formulera en för 2000-talets svenska förhållanden användbar definition av termen *dialekt*. När projektet nu avslutats och en bok är på väg (Svahn och Nilsson, under tryckning) måste vi konstatera att det visade sig svårt att finna en enhetlig och avgränsad innebörd som passar för dagens språkbruk eftersom olika individer gör bruk av ett så varierat antal olika dialektvarianter. Den västsvenska språksituationen är alltför heterogen och dynamisk för att beskrivas i ett begrepp. På ett övergripande plan kan *dialekt* sägas avse en varietet som har en från standardspråket avvikande prosodi samt innehåller en eller flera från standardspråket avvikande varianter, främst fonologiska. För att relativisera begreppet valde vi att ”mäta” en individs dialektalitet genom att räkna antalet olika dialektala drag som förekommer hos en enskild informant.

I många av informanternas register ingår inte bara dialektdrag utan också det vi kallar nya varianter. Till delar av undersökningsområdet har också göteborgska varianter spridit sig. I föredraget kommer jag att presentera ungdomarnas dialektalitet samt deras bruk av nya varianter. Jag kommer också att redovisa hur vi urskilt fyra olika varieteter: en modern västgötska, en modern bohuslänska, en stenungsundsgöteborgska – dvs. en göteborgska som talas i Stenungsund – och en blanddialekt som kombinerar bohuslänska och göteborgska (som vi kallar *kombilekt*) och vad som karaktäriserar dessa. Inom respektive varietet finns utöver standardvarianter ett antal olika dialekt- och nya varianter att tillgå, dvs. en typ av variantbank. Ur denna bank plockar individen drag efter olika mönster och betingelser och ”gör” på så vis dialekt med stor inter- och intraindividuell variation.

Auer, Peter, 2005: Europe’s sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations. I: Perspectives on Variation. Sociolinguistic, Historical, Comparative (Delbecque, van der Auwera, Geeraerts red.) Berlin. New York. S. 7–42.

Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny, (under utgivning): Dialektutjämning i Västsverige.

Folkdialektologi i Sydösterbotten

Väinö Syrjälä

Helsingfors universitet

För dialektstudier är språkbrukarna den naturliga källan till information, men olika metoder tar i olika hög grad hänsyn till informanternas subjektiva syn på språksituationen. I Prestons (1989) folklingvistiska metod är språkbrukarnas egen uppfattning det centrala: materialet samlas in med hjälp av kartor där informanterna får rita in (sin uppfattning av) dialektområden. Denna metod är utgångspunkten för denna studie, där jag utreder i vilken utsträckning och för vilka ändamål användbar information om dialekter och dialektområden i en nordisk miljö kan samlas in i form av kartor samt hur informanterna motiverar vad de ritat in på kartan.

Materialet för studien samlades in i Sydösterbotten i september 2012. På fyra orter (Kristinestad, Härkmeri, Kaskö och Närpes) gjorde jag 19 intervjuer med 21 olika informanter. Under intervjuerna ritade informanterna dessutom 20 kartor; dessa var både ett sätt att samla in material och ett verktyg för att skapa diskussion. Det som diskuterades under intervjun och det som ritades på kartan styrdes av vad informanten ville eller kunde berätta. Därmed skapade informanterna både mer och mindre detaljerade kartor med olika typer av information.

Trots variationen i intervjuerna kan man spåra gemensamma drag i den information språkbrukarna gav. Alla informanter uppgav sig tala någon form av dialekt. Med hjälp av kartan redogjorde de för var deras dialekt talas, samt var det går ytterligare dialektgränser i regionen. Deras uppfattningar om olika dialekter i Sydösterbotten var olika, med störst variation och klaraste kännetecken förknippade med de dialekter som talades närmast informanternas hemby. Längre borta (norra Österbotten, Nyland, Sverige) blir språket däremot svårare att beskriva och en del informanter valde att inte kommentera andra dialekter än sin egen. Informationen från intervjuerna jämförs med tidigare studier av dialekter i detta område, till exempel hos Wiik (2002) och Ivars (1996).

Studien visar att metoden klart har en potential i kartläggningen av språkbrukarnas egna dialektala identiteter. Formuleringen av kartuppgiften är däremot en utmaning om man vill ha jämförbara svar från olika informanter. Vidare kan faktorer som det lingvistiska landskapet eller kännedom om administrativa gränser ha stor symbolisk betydelse för den subjektiva synen på dialekt-/språksituationen. Därför kommer jag även att diskutera huruvida informanterna använder sådana ”landmärken” i sina beskrivningar av dialektområden.

Litteratur:

Ivars, Ann-Marie, 1996: *Stad och bygd: finlandssvenska stadsmål i ett regionalt och socialt perspektiv. Folkmålsstudier 37*. Helsingfors: Föreningen för nordisk filologi.

Preston, Dennis R., 1989: *Perceptual Dialectology: Nonlinguists' Views of Areal Linguistics*. Dordrecht: Foris.

Wiik, Barbro, 2002: *Studier i de österbottniska dialekternas fonologi och morfologi*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Talko – korpus över den talade svenskan i Finland

Lisa Södergård

Språkarkivet, Svenska litteratursällskapet i Finland

I anslutning till den tionde nordiska dialektologkonferensen publiceras talspråskorpusen Talko. Talko innehåller inspelningar och tillhörande utskrifter. Utskrifterna finns i två olika versioner: både en uttalsnära, grov ljudskrift och en ortografisk utskrift. Den ortografiska utskriften har annoterats med ordklass och med viss morfologisk information vilket även möjliggör sökningar på t.ex. lemma, genus, numerus, species och kasus.

De inspelningar som nu ingår i Talko har tillkommit inom ramarna för projektet Spara det finlandssvenska talet (2005 – 2008) men tanken är att korpusen kan utökas med både äldre arkivinspelningar och nygjorda inspelningar efterhand.

Korpusen har sammanställts vid Språkarkivet vid Svenska litteratursällskapet i Finland, i samarbete med Tekstlaboratoriet vid Oslo universitet.

Att sammanställa en talspråskorpus – utmaningar och problem

Lisa Södergård (Svenska litteratursällskapet) & *Therese Leinonen* (Åbo universitet)

Korpusar utgör en stor tillgång för språkforskningen eftersom man där kan få fram information om språkbruket i naturlig kontext. Utmaningarna vid uppbyggandet av en talspråskorpus är betydligt större än vid skriftspråskorpusar, eftersom talet först måste omvandlas till något slags skriven form för att kunna bearbetas och göras sökbart.

Inom ramarna för projektet Spara det finlandssvenska talet (2005–2008) dokumenterades den talade svenskan i Finland. En del av inspelningarna utgör material för talspråskorpusen Talko som för tillfället sammanställs vid Språkarkivet vid Svenska litteratursällskapet i Finland. Korpusen består av inspelningar som är kopplade till ljudnära utskrift, ortografisk utskrift och annotering i form av ordklasstagning med viss morfologisk information samt lemma. I föredraget kommer vi att titta närmare på två av delarna i korpusen: den ortografiska utskriften och annoteringen.

Den ortografiska utskriften är en ord-för-ord-återgivning i standardspråklig form av det som sägs på inspelningen. För finlandismer och dialektord används *Finlandssvensk ordbok* och FO som referenser för att konstruera de ortografiska formerna. Trots att huvudprinciperna för den ortografiska utskriften är klara uppstår svåra valsituationer: Ska man normalisera uttal som *ije:nand* till *hithjärnan* eller ska man nöja sig med *här*? Ska olika preteritumvarianter av verbet *måste* normaliseras till *måste* eller ska man konstruera böjningsformer för uttal som *måsta*, *mådist*? Gränsdragningen för vilka principer som ska följas i vilken situation har visat sig vara svår.

Eftersom det är den ortografiska utskriften som annoteras, får normaliseringen direkta konsekvenser för annoteringen. Vilken ortografisk form, vilket lemma och vilket genus får t.ex. uttalet *ny:pä:rona* ('färskpötatis')? Formen *pä:rona* som bestämd form plural kan i finlandssvenska dialekter antingen komma från grundformen *päron* som är ett neutrum eller *pära* som är ett femininum (Ahlbäck 1946:75). Normaliserad böjningsform kan alltså vara antingen *nypäronen* (neutrum) eller *nypärorna* (femininum). Om ordet inte förekommer i singular form under intervjun kan det vara omöjligt att veta vilket genus ordet har i informantens språkbruk.

Referenser

- Ahlbäck, Olav (1946). *Studier över substantivböjningen i Finlands svenska folkmål*. Studier i nordisk filologi 33–34. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- FO = *Ordbok över Finland svenska folkmål* (1976-). Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken/Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Ivars, Ann-Marie & Lisa Södergård (2009). *Spara det finlandssvenska talet – Slutrapport*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201004191691>
- Reuter, Mikael & Charlotta af Hällström-Reijonen (2008). *Finlandssvensk ordbok*. Helsingfors: Schildts.

”Ja det er jo det eg seier”. Om det- og der-utbryting i norske dialektar

Åshild Søfteland

Universitetet i Oslo

I dansk og mange svenske og norske dialektar kan ein skilje ut to ulike typar UTBRYTINGSKONSTRUKSJONAR ved at den eine har 'det' (1) og den andre 'der' (2) som ekspletivsubjekt:

1. Det var SVERIGE som vann kampen i går.
2. Der er NOKON som bankar på døra.

Dette blir rekna som klart fråskilde kategoriar i mykje nordisk grammatisk arbeid, blant anna Hansen & Heltoft (2011) og Faarlund, Lie & Vannebo (1997) – også for språk/dialektar som har *det*-ekspletiv i begge variantar.

Gjennom analysar av spontantale frå *Nordisk dialektkorpus* (Johannessen et al. 2009) blir det derimot klart at eit eintydig skilje kan vere vanskeleg å finne, spesielt dersom subjektet er *det* i både type (1) og type (2). Det er stor variasjon i bruken av desse konstruksjonane, og nokså mange eksempel som ikkje passar inn i det mønsteret som tradisjonelt har blitt tatt for gitt.

Blant anna seier Faarlund et al. (1997:1089/1093) at det UTBROTNE LEDDET alltid skal ha ny informasjon i *det*-utbryting (f.eks. SVERIGE i (1)), og at indefinitte utbrotne ledd alltid skal ha spesifikk lesing i *der*-utbryting (f.eks. NOKON i (2)). Med dette som utgangspunkt må det blant anna diskuteras korleis referensielt kjente nominalfrasar kan komme med ny informasjon (3), og om *ingen* og *ikkje nokon* kan ha spesifikk referanse i det heile (4):

3. Ja det er jo DET eg seier.
4. Og så var det INGEN som sa noko.

Foredraget er basert på pragmatiske og semantiske analysar frå Søfteland (2014), som tek utgangspunkt i spontantalemateriale frå fire ulike dialektområde i Noreg.

Litteratur:

- Faarlund, Jan T., Svein Lie & Kjell I. Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft. *Grammatik over det danske sprog*. 2011. København: Det danske sprog- og litteraturselskab.
- Johannessen, Janne B. et al. 2009. The Nordic dialect corpus – an advanced research tool. I Jokinen & Birk (red.). *NEALT Proceedings Series vol. 4* (73–80).
- Søfteland, Åshild. 2014. *Utbrytingskonstruksjonen i norsk spontantale*. Innlevert doktoravhandling ved Universitetet i Oslo.

Hur låter de egentligen? Om grannarnas talspråk i ett standardspråksnära dialektområde

Jannie Teinler

Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet

I mitt avhandlingsprojekt undersöker jag ur ett folklingvistiskt perspektiv hur man på tre näraliggande orter i nordvästra Uppland beskriver och förhåller sig till vad som är dialekt och standardsvenska. Jag studerar också hur man talar om den egna dialekten och om dialektala gränser i närområdet. Det aktuella området, med sammanlagt omkring 6400 invånare, betraktas allmänt också av deltagarna i min undersökning som ett standardspråksnära dialektområde. Trots det menar många att talspråket skiljer sig åt mellan orterna.

I föredraget vill jag utifrån ett antal fokusgruppsintervjuer på de tre orter som ingår i studien visa hur deltagarna beskriver grannarnas talspråk. Vad anses vara utmärkande för grannorternas dialekter, eller det dialektområde man menar att grannorten (till skillnad från den egna bostadsorten) tillhör? Hur kan dessa dialektdrag karaktäriseras? Beskrivs samma skillnader på båda sidor om den upplevda dialektgränsen? I materialet finns både skillnader och likheter mellan hur grannordialekterna beskrivs beroende deltagarnas ålder. Vilka språkliga drag är aktuella både för de födda på 1930-talet och 1990-talet, och vad har försvunnit ur beskrivningarna?

Modalpartiklers topologi og skopus

Liisa Theilgaard

Afdeling for Dialektforskning, Københavns Universitet

Modalpartikler er småord som *jo*, *da*, *vel* og *vist*, der fungerer som dialogiske markører i interaktionen mellem en taler og en hører. De er karakteriseret ved, og at de ikke bidrager til det propositionelle indhold i en ytring og dermed sandhedsværdien, men i stedet signalerer, hvordan det sagte opfattes af taleren, og hvordan taleren ønsker, at høreren skal opfatte det i kommunikationssituationen. De betragtes derfor som et typisk talesprogsfænomen, da de netop forudsætter en dialogpartner.

Hansen & Heltoft (2011) kalder dem dialogiske partikler og beskriver dem som partikler til sætningens finithed (tempus og modus), dvs. at de er knyttet til sætningen og dermed ikke kan optræde i infinitte konstruktioner, i nominaler eller som selvstændig ytring. I denne partikelfunktion siges de topologisk at være bundet til pladsen lige før sætningsadverbialpladsen, fx *det er jo heldigvis set før*, dvs. at de ikke kan optræde i fundamentfeltet. Derudover kan visse partikler stå i parentetisk højreposition uden for sætningen, med skopus over den foregående ytring, hvor de markerer illokutionær ramme eller værdi, fx *det er heldigvis set før, jo*.

I mit foredrag vil jeg koncentrere mig om, hvor partiklerne faktisk optræder, især i talesproget, og om deres placering har betydning for skopusrelationerne og dermed for den teoretiske beskrivelse inden for dansk funktionel lingvistik.

Mit ph.d.-projekt er en empirisk undersøgelse af modalpartikler med fokus på dansk talesprog med det formål at kortlægge deres distribution, betydning og kommunikative funktion og at sætte dem ind i en grammatisk beskrivelsesmodel med udgangspunkt i talesprogsdata fra LANCHART-korpusset ved Center for Sociolingvistiske Sprogforandringsstudier og dialektkorpusset Cordiale ved Afdeling for Dialektforskning.

Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011): *Grammatik over det Danske Sprog* 1-3.

København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Apokope av slutvokal i åländska infinitiver

Ida Toivonen

Carleton University

Infinitivändelsen "a" kan apokoperas i flera svenska dialekter (Hultman 1894, Dahlstedt 1955, Huldén 1957, Ivars 1988). Det här föredraget undersöker apokope av infinitivändelsen "a" i åländskan. Jag presenterar material från Spara talet och också nytt material från fyra talare från Finström, Åland. Nedan ges några exempel:

- (1) dom ska väl börj lag tak
- (2) han sku hör av sej så fort han vet, jo

I åländskan kan infinitivmarkören inte apokoperas när den står i slutet av en sats (Sundberg 1993, Svenblad 2006). I (3--4) är apokope inte möjlig, till exempel:

- (3) du behöver int fara
- (4) var vill du sitta, då?

Partiklar som "då" och subjektssupprepningar räknas inte till satsen i det här avseendet. Apokopen är en levande dialektmarkör, men den tillhör inte de markörer som ålänningarna själva identifierar som typiska kännetecken för deras dialekt.

Om apokopen leder till att infinitiven slutar med konsonant och [r, l n] så får infinitiven en inskottsvokal: räkna/räken, vandra/vander, handla/handel.

Apokope är överlag vanlig, men ovanlig i vissa kommuner, t.ex. Saltvik. Äldre talare använder mer apokope än yngre talare. Yngre talare undviker apokope då bortfall av sista vokalen skulle leda till inskottsvokal.

Dahlstedt, Karl-Hampus. 1955. *Efterledsapokope i nordsvenska dialekter*. Skrifter utgivna genom landsmåls- och skriftsmålsarkivet i Uppsala.

Huldén, Lars. 1957. *Verbböjningen i Österbottens svenska folkmål*. Doktorsavhandling, Helsingfors.

Ivars, Ann-Marie. 1988. *Närpesdialekten på 1980-talet*. Studier i nordisk filologi 70. Ekenäs: Ekenäs tryckeri ab.

Sundberg, Eva. 1993. *Dialekten i Ålands nordöstra skärgård*. Ålands högskola.

Svenblad, Ralf. 2006. *Sormskärsåländska*. Ålands kulturstiftelse.

Shit vad med folk det är på Ikea en söndag!

Kvantorlause mengdeeksklamativar i norske dialektar og svensk

Øystein Alexander Vangsnes

Institutt for språkvitskap, Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet

I svensk talemål kan eksklamativar som forsterkar ei mengde uttrykkast som i (1) og (2).

- (1) a. Vad mycket folk det är här!
 b. Vad det är mycket folk här!

- (2) a. Vad folk det är här!
 b. Vad det är folk här!
 c. Vad med folk det är här!

Ein viktig skilnad mellom (1) og (2) er at det i (1) er ein uttrykt kvantor (*mycket*) medan det ikkje er det i (2), og vi kan såleis referera til setningane i (2) som 'kvantorlause mengdeeksklamativar'. Døma viser elles at kv-ordet (*vad*) i begge tilfelle kan splittast frå resten av nominalfrasen og setjast først. Setninga i (2c) viser elles ein variant der preposisjonen *med* dukkar opp mellom kv-ordet og resten av nominalfrasen: I slike tilfelle kan splitting ikkje førekomma – ordstillinga **Vad det var med folk här!* er ikkje grammatisk.

Kvantorlause mengdeeksklamativar er også kjende frå norske dialektar, nærmare bestemt særleg frå nordnorsk, men med litt andre formelle eigenskapar. For det første er splitting ikkje mogleg, noko data frå *Nordisk syntaksdatabase* tydeleg viser.

- (3) a. Ka bila de va hær!
 b. *Ka de va bila hær!
 c. Ka me bila de va hær!

For det andre nyttar dei norske dialektane eit anna kv-ord enn det ein ville ha funne dersom ein synleg kvantor var med: Der svensk nyttar *vad* i begge tilfelle, vil mange nordnorske dialektar nytta *ka* utan kvantor men *kor* med kvantor. I sin tur er *kor* det kv-ordet som førekjem i tilsvarende gradsspørsmål, og der nyttar svensk på si side *hur* snarare enn *vad*. Desse forholda er illustrerte i (4) og (5).

- (4) a. Kor/*ka mange bila de va hær!
 b. Kor/*ka mange bila va de der?

- (5) Hur/*vad många bilar var det där?

I føredraget mitt skal eg gjera nærmare greie for den geografiske distribusjonen av dei ulike variantane, og eg skal vidare diskutera skilnadane mellom svensk og norsk nærmare.

Svenskan i Helsingfors ur talarnas eget perspektiv

Sarah Wikner

Åbo Akademi/Svenska litteratursällskapet

I mitt föredrag presenterar jag en studie som handlar om hur icke-lingvister uppfattar språklig variation i Helsingfors med omnejd. Studien anknyter till det folkdialektologiska forskningsfältet, inom vilket man intresserar sig för icke-lingvisters åsikter om och perception av språklig variation (se t.ex. Preston 1999, Long & Preston 2002). Vad gäller folkdialektologiska studier om olika svenska varieteter kan man generellt konstatera att de hittills är tämligen få till antalet, särskilt sådana där man uttryckligen har fokuserat på uppfattningar om svenska varieteters regionala utbredning och särdrag (se dock t.ex. Bolfek Radovani 2000).

Syftet med min studie är att undersöka om, och i så fall hur, mina informanter uppfattar den svenska som talas i Helsingfors som en regional varietet. I mitt föredrag fokuserar jag dels på hur informanterna avgränsar sin egen varietet geografiskt med hjälp av en s.k. kartritningsuppgift, dels på hur de motiverar sina gränsdragningar i en efterföljande intervju. Jag studerar t.ex. vilka särdrag de identifierar i den svenska som de anser att talas innanför det markerade området. Materialet består av 47 intervjuer med personer i olika åldrar från Helsingfors och dess omkringliggande städer (Esbo, Grankulla och Vanda).

Mina preliminära resultat tyder på att informanterna inte alltid anser att deras eget språk enbart kan avgränsas geografiskt, utan att olika sociala aspekter är minst lika viktiga för hur språklig variation förstås och vilken betydelse enskilda särdrag tillmäts. I mitt föredrag kommer jag bl.a. att diskutera vilka konsekvenser detta för med sig ur ett metodiskt perspektiv, särskilt med avseende på kartritningsuppgiften och vikten av att låta informanterna förklara sina kartmarkeringar.

Referenser

- Bolfek Radovani, Jasmina. 2000. Attityder till svenska dialekter – en sociodialektologisk undersökning bland vuxna svenskar. FUMS Rapport nr 201. Uppsala: Uppsala universitet.
- Preston, Dennis R. 1999. A Handbook of Perceptual Dialectology vol 1. Amsterdam: John Benjamins.
- Long, Daniel & Preston, Dennis R. 2002. Handbook of Perceptual Dialectology vol 2. Amsterdam: John Benjamins.

Eit maskulint i-mål

Dagfinn Worren

Norsk Ordbok 2014-Institutt for lingvistiske studium, Universitetet i Oslo

Det er velkjent at somme norske dialektar i bunden form eintal av sterke hokjønnsord har ei ending som kvalitativt kan knytast til *-i*, bygdi (jf. Skjekkeland 1997:131). Denne endinga var markert i rettskrivinga fram til 2012. Fenomenet har gjerne vore omtala som i-mål. Mindre påakta har det vore at det har funnest målføre som i den tilsvarande kategorien for hankjønnsord også har vokalutgang på *-i*, guti (for *guten*). Det gjeld nokre bygder på Søre Sunnmøre, mellom anna heimegrenda til Ivar Aasen i Ørsta. Aasen omtala ikkje fenomenet, men det er drøfta i Worren (1980). Eit liknande fenomen er omtala for fynsk folkemål hos Brøndum (1951:118) og for svenske folkemål på den finske vestkysten hos Ahlbäck (1946:9).

I foredraget vil eg gjere greie for kategoriane der dette konsonantbortfallet finst på Søre Sunnmøre, samanhalde med dei tilsvarande norrøne kategoriane med tanke på ei mogleg forklaring. Palatal uttale ser ut til å ha vore eit vilkår for bortfallet. Også utbreiing vil det bli gjort greie for, og alder vil bli diskutert. 1980-granskinga vil dertil bli jamført med nyare registreringar frå *Nordisk dialektkorpus* (Linstad et al. 2009) og Drabløs 2005, som også gjev ein generativ og optimalitetsteoretisk analyse av fenomenet.

Litteratur

- Ahlbäck, Olav 1946: *Studier över substantivböjningen i Finlands svenska folkmål*. Helsingfors.
- Brøndum-Nielsen, Johs. 1951: *Dialekter og dialektforskning*. København.
- Drabløs, Lars Olav 2005: *Om hankjønnsuffiks i sunnmørsk. Ein generativ og optimalitetsteoretisk analyse av endringane i suffikset for bunden form av hankjønnsstavn i søresunnmørsk*. Upublisert oppgåve på fordjupingsnivå i bachelorgraden i lingvistikk. Trondheim: Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet.
- Linstad et al. = Lindstad, Arne Martinus; Nøklestad, Anders; Johannessen, Janne Bondi; Vangsnes, Øystein Alexander. 2009. The Nordic Dialect Corpus - an Advanced Research Tool. In Jokinen, Kristiina and Eckhard Bick (eds.): *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2009*. NEALT Proceedings Series Volume 4.
- Skjekkeland, Martin 1997: Dei norske dialektane. *Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Worren, Dagfinn 1980: Om bortfall av palatal nasal på Søre Sunnmøre. *Maal og Minne* 3-4, 193-214.

Workshoppar

W1 Kontakter mellan skandinaviska språk och östersjöfinska språk i Baltikum

Org. Riho Grünthal

Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet

Björklöf
Grünthal
Raag

Workshop-abstrakt

Östersjön har genom tiderna både separerat och förbundet skandinaviska och östersjöfinska språk. Kontakterna tog sin början redan under förhistorisk tid och de har fortsatt som språkligt inflytande mellan lokala varieteter som kan identifieras med hjälp av välkända och dokumenterade språk.

Baltikum och framförallt Estlands västkust och Rigabukten har bildat den sydöstra gränsen för skandinaviska språk och de stod för ett flerspråkigt område där olika östersjöfinska, baltiska och germanska språk har varit i kontakt under flera sekler. Under Sveriges stormaktstid på 1600-talet härskade Sveriges konung över dessa byar, öar och kommuner, men språkkontakternas historia går flera sekler längre tillbaka i tiden.

Workshoppen kommer at diskutera olika slags kontaktsituationer på Östersjöns östkust. Lokala varieteter och deras särdrag belyser både transparent leksikalt inflytande och kontakternas sociohistoriska bakgrund.

Svenska lånord i estniskans nordöstra stranddialekt vid Finska viken **Sofia Björklöf**

Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet

Presentationen behandlar ord i nordöstra stranddialektens västgrupp i estniskan på Finska vikens södra kust. Det undersökta materialet består av 225 dialektord insamlade för ordbok över estniska dialekter. Orden är kända i Estland endast i två eller tre socknar öster om Tallinn (Jõelähtme, Kuusalu, Haljala). Hälften av orden är lånord från språk som talas i grannländer och i andra områden runt Östersjön. Största delen av lånorden är finska (85), men den näst största gruppen är lånord från svenskan (16). En del av dem härstammar från svenska dialekter i Finland, men några lånord kommer också från rikssvenskan. En del av orden med svenskt ursprung har tydligt lånats in via finskan. Det finns också lånord som lika väl kan ha lånats in via finskan eller direkt från svenska dialekter i Finland. I estniskan finns lokala derivationer av svenska lånord och det finns t.o.m. hybridsammansättningar, som består av ett svenskt lånord och ett estniskt ord. I materialet finns även ett möjligt översättningslån.

Några av de undersökta lånorden är etymologiskt anpassade till det fonologiska systemet i estniska stranddialektens västgrupp: det förekommer konsonantförbindelser i början av orden (*klits* < sv. *lits*) – som inte är typiskt för de östersjöfinska språken – och sekundära diftonger (*liete* < sv. *flet*) i svenska och finska lånord samt i dialektens egna ord. Det svenska *o:et* [ɔ] har ersatts av både *u* och *ü* (*ruul* < sv. *rol*, *rü(ü)spi(i)k* < sv. *rospik*).

Semantiskt innehåller svenska lånord enbart sjöfarts- och fisketerminologi, medan de teman som de finska lånorden täcker är lika många som orden av stranddialektens eget ursprung. En del av de svenska lånoriginalen är kända endast i dialekterna i östra Nyland. Nästan alla av de finska lånoriginalen är kända i Kymmenedalen och på Karelska näset; en fjärdedel av dem är kända endast på de här områdena eller på ett av dem. Materialet visar att esternas kontakter har riktats framför allt mot både Kymmenedalen och Karelska näset. Materialet stöder uppfattningen om att det funnits nära kontakter mellan ester och finländare, men samtidigt visar det, att finländarna på dessa orter inte enbart var finskspråkiga utan också svenskspråkiga.

Mångfaldiga språkkontakter vid Östersjöns östkust ur liviskans perspektiv

Riho Grünthal

Helsingfors universitet

Det liviska språket är det sydligaste östersjöfinska språket och har påverkats av flera geografiskt närliggande språk. Det var ett minoritetsspråk redan då språkforskare började dokumentera det för första gången. På olika håll i det liviska språkområdet ägde språkbyte rum, vilket ledde till liviskans totala utslocknande som vardagsspråk i början av 2000-talet.

De liviska familjernas två- och flerspråkighet i de sista generationerna förstärkte samtidigt grannspråkens påverkan på liviskan. I det sista skedet spelade lettiskan den största rollen och förändrade både liviskans ordförråd och grammatik. Också tyskans inflytande är välkänt på grund av transparenta lånord som härstammar antingen från högtyska eller från lågtyska. Det är både lettiska dialekter och skriftspråket som påverkade liviskan, medan tyska talades framförallt av den samhällseliten. Från 1200-talet till 1900-talet var den sociala gränsen också en språklig gräns.

Det finns indirekta bevis för att liverna hade kontakter också med andra språksamhällen. Geografiskt sett talades liviska vid vattenvägar som förband handelspartners från olika städer och länder. Det är sannolikt att också liverna var sjöfarande och på så sätt stod i kontakt med människor som bodde på andra sidan Östersjön och talade andra språk. Det yttersta hörnet av Kurzeme i nordvästra Lettland var befolkat av liver redan under medeltiden då skandinaver reste österut genom Rigabukten. Svenska talades på Runö som ligger endast fyra mil från de närmast belägna liviska byarna och det är välkänt att svenskar tidigare var bosatta även på Saaremaa (Ösel), men att de senare har helt uppgått i den estniska befolkningen och inte längre talar svenska.

Sålunda är det lätt att på geografiska grunder motivera varför det måste ha funnits kontakter mellan liver, ester och svenskar. Däremot ställer det sig svårare att påvisa konkreta lånord eller t.o.m. grammatiska strukturer som måste förklaras som estniskt eller svenskt inflytande i liviskan.

I mitt föredrag kommer jag att diskutera framförallt kännetecknen som låter oss begränsa estniskt inflytande i liviskan samt enstaka liviska ord som sannolikt är lånade från svenska. Jag antar att trots de olika politiska och kommersiella intressen som gjorde sig starkt gällande i de liviska byarna under flera sekler har detta utslocknade språk bevarat värdefulla bevis på mångfaldiga språkkontakter vid Östersjöns östkust.

Svenskans kontakter med estniska genom tiderna: en översikt

Raimo Raag

Institutionen för moderna språk, Uppsala universitet

Ester har under tidernas lopp upptagit en mängd språkliga influenser från alla sina närmaste grannfolk. De två utan konkurrens främsta källorna till sådana influenser i estniska är medellågtyska och nyhögtyska. Till de viktigare språken som påverkat estniskan hör emellertid även svenska.

I dagens estniska standardspråk finns spår av påverkan från svenska i första hand på den lexikala nivån i form av något hundratal ordlån. Dessa har estniskan upptagit under en tidsrymd som sträcker sig från runsvensk tid över fornsvenska och såväl äldre som yngre nysvenska till nusvenska. En särskild kategori bland estniskans svenska ordlån bildar de ord som övertagits från den svenska som talades i Estlands svenskbygder sedan åtminstone medeltiden, men tiden för inlånet av de estlandssvenska orden är svår att fastställa. Vidare emanerar ett mindre antal ord i standardestniskans ordförråd från finlandssvenska dialekter i Nyland, möjligen även Åboland och Åland, och något enstaka ord från gutniska.

Förutom ordlån förefaller några fasta ordförbindelser i estniskan kunna ha svenska förebilder.

Om granskningen av svenska språkliga inflytelser på estniska vidgas till estniskans dialekter, påträffar vi, förutom ytterligare svenska ordlån, svenska översättningslån och även viss syntaktisk påverkan. Översättningslånen och den syntaktiska påverkan har påvisats företrädesvis i de folkmål som tala(de)s på öarna i väster och nordväst samt längs Estlands kuster.

Litteratur i urval:

Ariste, Paul (1931). *Rootsi mõjust vanimas eesti kirjakeeles*. – *Eesti Keel* (10), s. 1–11.

Ariste, Paul (1933). *Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles*. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B. XXIX, 3. Tartu.

Juhkam, Evi (2000). *Eestirootsi tõlkelaenud eesti murretes*. – Jüri Viikberg (toim.): *Inter dialectos nominaque. Pühendusteos Mari Mustale 11. novembril 2000*. Eesti Keele Instituudi toimetised 7, 53–72. Tallinn.

Raag, Raimo (1988). *Nunn, prilla koka ja teised*. Eesti keele rootsi laensõnadest. – *Keel ja Kirjandus* (31), s. 655–664, 725–732.

Raag, Raimo (1992). *Sõnavarakilde*. – *Eesti Teadusliku Seltsi Rootsis Aastaraamat*. *Annales Societatis Litterarum Estonicae in Svecia*, XI. 1988–1990, s. 167–179. Stockholm.

Sedrik, Meeli (1997). *Swedish loanwords common to Estonian Hiiumaa dialects and south-western Finnish dialects*. – Sirkka-Liisa Hahmo, Tette Hofstra, László Honti, Paul van Linde & Osmo Nikkilä (Hrsg.): *Finnisch-ugrische Sprachen in Kontakt. Vorträge des Symposiums aus Anlaß des 30-jährigen Bestehens der Finnougristik an der Rijksuniversiteit Groningen 21.–23. November 1996*, 201–207. Maastricht.

W2 Dokumentationslingvistik inom nordisk dialektologi

Org. Michael Rießler & Joshua Wilbur

Skandinavisches Seminar, Universität Freiburg

Vangsnes & Bondi Johannessen
Wilbur

Workshop-abstrakt

Språkdokumentation har en stark tradition inom nordisk dialektologi men var ursprungligen endast en metod för lingvistisk datainsamling. I dag har dokumentationslingvistik utvecklats till en självständig disciplin som har egna mål och metoder och överlappar med flera andra – lingvistiska och icke-lingvistiska – discipliner inom digitala humaniora, t.ex. arkivvetenskap, datavetenskap och språkteknologi.

Utvecklingen hänger ihop med en ny agenda inom teoretisk lingvistik, särskilt den funktionell-typologiskt orienterade lingvistiken som vill dokumentera och undersöka diversitet i språkstruktur. Denna dataorienterade forskning bygger mer och mer på analyser som kan verifieras med hjälp av stora talspråkskorpusar. Samtidigt finns det nya möjligheter för projektfinansiering genom forskningsprogram som har som mål att bevara den hotade kulturella och språkliga mångfalden i världen.

Dialekter kan också vittna om språklig diversitet och är akut hotade att försvinna på flera håll i Norden. Ändå verkar den enorma tekniska och metodiska framgången i modern dokumentations-lingvistik (som mestadels fokuserar språk utanför Europa) i mycket liten utsträckning ha stimulerat ny forskning om de vita fläckarna på den nordiska dialektkartan.

Workshoppen samlar bidrag om olika aspekter av dokumentations-lingvistik inom nordisk dialektologi, t.ex. dess forskningshistoria, metodik, teknologi samt presentationer av dokumentationsprojekt och resultaten av dessa.

Nordisk forskningsinfrastruktur for dialektforskning:

Nordisk dialektkorpus og Nordisk syntaksdatabase

Øystein Alexander Vangsnes¹ & Janne Bondi Johannessen²

UiT Norges arktiske universitet¹, Universitetet i Oslo²

Dokumentasjonslingvistik skal “provide a comprehensive record of the linguistic practices characteristic of a given speech community” (Wikipedia). I løpet av det siste tiåret har et titalls forskergrupper fra alle de nordiske landene samarbeidet om dokumentasjon av og forskning på grammatisk variasjon i hele det nordiske språkområdet. Samarbeidet har båret navnet *Nordisk dialektsyntaks* (ScanDiaSyn) og har også omfattet spissforskningsnettverket *Nordic CoE in Microcomparative Syntax* (NORMS), og det har resultert i oppbygging av ny og varig forskningsinfrastruktur for nordisk dialektologi, først og fremst *Nordisk dialektkorpus* (NDC) (Johannessen et al. 2009) og *Nordisk syntaksdatabase* (NSD).

Når det står om workshopen at «den enorma tekniska och metodiska framgången i modern dokumentationslingvistik [verkar] i mycket liten utsträckning ha stimulerat ny forskning om de vita fläckarna på den nordiska dialektkartan», tyder det på at denne nordiske språkdokumentasjonen må gjøres bedre kjent. Den dokumenterer språkernes fonologi, morfologi, syntaks og semantikk.

Til grunn for både NDC og NSD ligger materiale hovedsakelig innsamla de siste ti årene fra over 200 steder i hele Norden. For de svenske dialektene omfatter NDC talemålsopptak gjort i prosjektet SweDia 2000, og det finnes noen eldre norske dialektopptak fra Målførearkivet i Oslo. Talemålsopptakene i NDC er transkriberte og morfologisk tagga, og kan søkes i ved hjelp av et avansert grensesnitt. Til sammen inneholder NDC 2,8 millioner løpeord. NSD inneholder grammatikalitetsvurderinger av et hundretalls testsetninger. Sammen har denne infrastrukturen danna grunnlag for artiklene i *Nordic Atlas of Language Structures Online*.

Referanser

- Johannessen, Janne Bondi, Joel Priestley, Kristin Hagen, Tor Anders Åfarli, and Øystein Alexander Vangsnes. 2009. The Nordic Dialect Corpus - an Advanced Research Tool. In Jokinen, Kristiina and Eckhard Bick (eds.): *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2009. NEALT Proceedings Series* Volume 4.
- Johannessen, Janne Bondi & Øystein Alexander Vangsnes (eds.). 2014. *The Nordic Atlas of Language Structures Online (NALS)*. <http://www.tekstlab.uio.no/nals>.
- Lindstad, Arne Martinus; Nøklestad, Anders; Johannessen, Janne Bondi; Vangsnes, Øystein Alexander. 2009. The Nordic Dialect Database: Mapping Microsyntactic Variation in the Scandinavian Languages. In Jokinen, Kristiina and Eckhard Bick (eds.): *NEALT Proceedings Series*; Volum 4.
- Nordic Atlas of Language Structures Online (NALS). <http://tekstlab.uio.no/nals>
- Nordic Dialect Corpus and Nordic Syntax Database. <http://www.tekstlab.uio.no/nota/scandiasyn/>
- Wikipedia. “Language documentation.” http://en.wikipedia.org/wiki/Language_documentation

Nordisk dialektologi och samisk språkdokumentation: Icke-nordiska språkmaterial som källa för nordisk dialektologi

Joshua Wilbur

Skandinavisches Seminar, Universität Freiburg

I alla nordiska länder finns det icke-nordiska minoritetsspråk samt intresse av att dokumentera dessa minoritetsspråk. Minoritets- och majoritetsspråken står jämt i kontakt. Minoritetsspråkstalare är oftast flerspråkiga, d.v.s. de talar även ett nordiskt språk eller dialekt vid sidan av minoritetsspråket. Språkdata som en forskare insamlar när han eller hon ämnar dokumentera ett minoritetsspråk kan således innehålla även inspelningar av majoritetsspråket. Sådana språkdokumentationer och arkivmaterial kan vara en rik källa till nordisk dialektologi. Dessutom kan språkdokumentationer av traditionella icke-nordiska kontaktspråk erbjuda förklaringar av egenskaper i den nordiska dialekten.

I föredraget kommer jag att tala om hur mitt dokumentationsarbete inom Pite Saami Documentation Project (PSDP) kan tjäna som en lämplig källa inom forskning om den norrländska dialekten *arjeplogsmål*. Alla mina pitesamiska konsulter, och överhuvudtaget alla som talar pitesamiska, pratar flytande svenska, först och främst arjeplogsmål. Jag kommer att presentera flera exempel på arjeplogsmål i PSDP:s pitesamiska korpus samt redogöra för hur man kan få tillgång till materialet. Frågan huruvida man kan jämföra enspråkiga dialekttalare av arjeplogsmålet med tvåspråkiga talare av pitesamiska och arjeplogsmål kommer att diskuteras.

Referenser:

- Himmelman, Nikolaus. 2006. "Language Documentation: What is it and what is it good for?" *Essentials of Language Documentation*. Gippert, Mosel & Himmelman, eds. Berlin: Mouton de Gruyter. 1-30.
- Kusmenko, Jurij and Michael Rießler. 2001. "Traces of Sámi-Scandinavian contact in Scandinavian dialects". *Languages in Contact*. Gilbers, Nerbonne & Schaeken, eds. Amsterdam: Rodopi. 209-224.
- Lindfors, Beda. 2001. *Ordbok över Arjeplogsmålet*. Piteå: Accidenstryckeriet.
- Matras, Yaron. 2009. *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wallström, Sigvard. 1943. *Studier i Övre Norrlands språkgeografi med utgångspunkt från Arjeplogsmålet*. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktr.
- Woodbury, Anthony. 2011. "Language Documentation". *The Cambridge Handbook of Endangered Languages*. Austin & Sallabank, eds. Cambridge: Cambridge University Press. 159-186.

W3 Estlandsvenska

Org. Henrik Rosenkvist

Lunds universitet

Andréasson

Mankov

Rosenkvist

Schötz, Nolan & Asu

Workshop-abstrakt

Öarna utanför Estland koloniserades av svensktalande fiskare och bönder redan under medeltiden (se Markus 2004). Från den tiden och fram till andra världskriget, då i princip alla som talade estlandssvenska evakuerades till Sverige, utvecklades estlandssvenskan på de olika öarna till särpräglade dialekter. Estlandssvenskans språkliga särdrag har undersökts av bland annat Vendell (1882), Danell (1905), Tiberg (1962), H. Lagman (1971) och E. Lagman (1979), men några mer omfattande och systematiska studier av denna språkvarietet har hittills inte genomförts. Estlandssvenskan är till exempel inte beskriven enligt den svenska prosodimodellen (Bruce 2010), och syntaxen är i princip en vit fläck på kartan. Eftersom estlandssvenska har utvecklats i relativ isolering kan dock intressanta novationer ha uppstått, och likaså kan arkaismer ha bevarats. Det finns alltså goda skäl till att utforska estlandssvenska noggrannare.

Hösten 2012 gav Vetenskapsrådet stöd till projektet Estlandssvenskans språkstruktur (ESST), där två syntaktiker (Maia Andréasson och Henrik Rosenkvist, projektledare) och två fonetiker (Eva Liina Asu-Garcia och Susanne Schötz) i samarbete ska dokumentera estlandssvenskans syntax, morfologi, fonetik och fonologi. Projektet startade hösten 2013. På workshopen ska vi presentera projektet och dess förutsättningar, men vi kommer också att lägga fram preliminära resultat.

Vi inbjuder dessutom andra forskare att skicka in bidrag som rör estlandssvenska – vi anger inte några tematiska ramar, utan alla förslag som rör estlandssvenska välkomnas. Det kan till exempel handla om såväl ortnamn, ortografi och estlandssvensk kulturhistoria som om mer strukturellt orienterade bidrag.

Litteratur

- Bruce, G. 2010. Vår fonetiska geografi. Om svenskans accenter, melodi och uttal. Lund: Studentlitteratur.
- Danell, G. 1905. Nuckömålet. Inledning och ljudlära. Stockholm: Kongl. boktryckeriet. P.A. Norstedt & Söner.
- Lagman, E. 1979. En bok om Estlands svenskar. Estlandssvenskarnas språkförhållanden. 3A. Stockholm: Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner.
- Lagman, H. 1971. Svensk-estnisk språkkontakt. Studier över estniskans inflytande på de estlandssvenska dialekterna. Stockholm.
- Markus, F. 2004. Living on another shore. Early Scandinavian settlement on the north-western Estonian coast. Occasional Papers in Archaeology 36. Uppsala universitet.
- Tiberg, N. 1962. Estlandssvenska språkdrag. (Estlandssvenskarnas folkliga kultur 6. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 38.) Uppsala & Köpenhamn.
- Vendell, H. 1882. Runömålet. Ljud- och formlära samt ordbok. Stockholm: Kongl. boktryckeriet. P.A. Norstedt & Söner.

Hår bondgården hav ait hamp-sticke – om kvantitativa pronomen och bestämdhet i estlandssvenskans nominalfraser

Maia Andréasson

Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet

Detta föredrag presenterar och diskuterar bestämd form efter kvantitativa pronomen i estlandssvenska varieteter. Det är väl bekant att många traditionella svenska dialekter använder bestämd form på ett annat sätt än standardsvenskan (se t.ex. Dahl 2010; Vangsnes 2013). Ett exempel är på detta är att flera estlandssvenska dialekter använder bestämd form på huvudordet vid possessivattribut, (1), något som är frekvent också i andra nordiska varieteter.

- (1) Så ät hä do *din jäveln* som a skiti iverallt i *min botkan!* [NARGÖ]
så är detdu din jävel-DEF som har skitit överallt i mitt skjul-DEF
'Så är det du, din jävel, som har skitit överallt i mitt skjulet!'

Svenska Akademiens grammatik (1999) skriver om kvantitativa pronomen: *De kvantitativa pronomenen [...] blir då ett tecken på att nominalfrasen är indefinit, dvs. inte kan unikt identifieras av lyssnaren.*

Dahl (2010:85) noterar dock i sin stora kartläggning av definitheit i svenska varieteter att bestämd form efter kvantifierare förekommer i norra Sverige och Österbottniska dialekter, om än i mycket begränsad utbredning, och presenterar exempel med de lokala motsvarigheterna av t.ex. *somliga* och *någon*, som båda anger existens (∃). Exempel (2) visar att *somliga* följs av bestämd form åtminstone i Nargöområdet. När det gäller andra kvantitativa pronomen som anger existens verkar det därutöver inte finnas särskilt mycket belägg i Lagman (1990).

- (2) [*S]omt hålmansmänisona* när tem gick til läva i stan blei så fina [NARGÖ]
somliga nargömmäniskor-DEF när de gick till leva i stan blev så fina
'[...] somliga nargömmäniskor blev så fina av sig när de flyttade till stan.'

Dahl (2010) diskuterar inte kvantitativa pronomen som anger helhet i sin bok. I sverigesvenskan kan pronomenet *alla* följas av obestämd eller bestämd form, *alla barn/barnen*, medan *varje* måste följas av obestämd form, *varje barn/*barnen*. I ormsödialekten däremot följs dock det kvantitativa pronomenet *hår* ('var/varje') av bestämd form, se (3).

- (3) Ait boL fick gäva än boLsox te baron *hår åre* [...] [ORMSÖ]
ett bol fick giva en boloxe till baron varje år-DEF
'Ett bol fick ge en boloxe till baron vart år.'

I detta föredrag presenteras och diskuteras dessa oväntade användningar av bestämd form med distributiva pronomen med allreferens (∀) i estlandssvenskan.

Referenser och källor

- Dahl, Östen 2010. *Grammaticalization in the North: Noun Phrase Morphosyntax in Scandinavian Vernaculars*. RAPPLING 1. Stockholm: Department of Linguistics, Stockholm University.
- Lagman, Edvin (red.) 1990. *Estlandssvenskar berättar. Dialekttexter med översättning och kommentar*. (En bok om Estlands svenskar 3B.) Stockholm.
- Vangsnes, Øystein (2013). Noun Phrases. In Johannessen, Janne Bondi & Øystein Alexander Vangsnes (eds.): *The Nordic Atlas of Language Structures Online (NALS)*.
<http://www.tekstlab.uio.no/nals>.

The Dialect of Gammalsvenskby: an Outline of Morphology

Alexander Mankov

St. Tikhon's University for the Humanities, Moscow, Russia

The village of Gammalsvenskby is located in the Kherson region, Ukraine. Its dialect historically belongs to the group of Swedish dialects of Estonia and goes back to the dialect of the island of Dagö (Hiiumaa). The dialect of Gammalsvenskby is the only surviving Scandinavian dialect in the territory of the former Soviet Union. Due to the complete lack of studies of the present-day dialect and because of the severe endangerment in which the dialect is currently situated, the most urgent task is to collect, classify and publish the factual material.

From around the 1950s, the main spoken language of all village residents, including dialect speakers, has been Russian-Ukrainian ("surzhik"). At the moment the dialect is spoken by a small number of elderly people and is represented by a number of varieties, which are accounted for by the different levels of language competence of its speakers. The "conservative" variety represented by the fluent speakers serves as a starting point in my research, while material obtained from semi-speakers provides the opportunity for comparison and therefore allows us to study structural changes taking place in the dialect.

In my paper I will give an outline of inflectional morphology of the present-day dialect and examine declension types of nouns, adjectives, pronouns and verbs. A text sample will be given as well. The sources for the material presented in the paper are interviews with speakers of the conservative variety of the dialect recorded during my fieldwork in the village from 2004 to 2013.

En akustisk studie av [ɬ] i estlandssvenska

Susanne Schötz¹, Francis Nolan², Eva Liina Asu³

¹Centre for Languages and Literature, Lund University, Sweden

²Department of Theoretical and Applied Linguistics, University of Cambridge, UK

³Institute of Estonian and General Linguistics, University of Tartu, Estonia

Denna pilotstudie undersöker den estlandssvenska tonlösa lateralen [ɬ]. Detta språkljud är mycket ovanligt i skandinaviska dialekter, och har främst utvecklats ur historiska konsonantkluster som /sl/. Sex äldre estlandssvenska talare spelades in och de fonologiska och fonetiska (duration, relativ intensitet) egenskaperna i [ɬ] undersöktes och jämfördes med andra estlandssvenska konsonanter och även med [ɬ] i isländska. Resultaten visar att [ɬ] inte verkar vara ett konsonantkluster utan en enkel konsonant. Den liknar initialt [s] i duration och har en tendens till anticipatorisk ton i dess senare del, vilket pekar mot “approximantstatus”. Estlandssvenska [ɬ] har fonemstatus och kan vara både kort och lång, och uppvisar dessutom likheter i intensitet med isländska [ɬ]. Lateraler och andra fonetiska aspekter av estlandssvenska är i akut behov av vidare forskning.

Negationsharmoni i estlandssvenska

Henrik Rosenkvist

Lunds universitet

Inget av de skandinaviska standardspråken tillåter negationsharmoni, dvs. två negerande uttryck i den inre satsen.

1. *Vi har **inte** sett **ingenting**. (i betydelsen 'Vi har inte sett någonting')

Dock förekommer satser av just den typen i flera från standardspråket kraftigt avvikande språkvarieteter, som till exempel älvdalska, nyländska och estlandssvenska (se exempel i 2–4).

2. Tjyöpum **int ingger** so kringgt. (älvdalska; Levander 1909:111)
'Vi köper inte några så ofta'
3. Välaiken had **änt** heldor **inga** fail. (estlandssvenska; Nyman 1990:9)
'Väderleken hade inte heller några fel'
4. Dom a **it alder** vari i stonn ti dra iett. (nyländska; Lundström 1939:154f)
'De har aldrig kunnat dra jämt.'

Eftersom älvdalska, nyländska och estlandssvenska är språkvarieteter som i förhållande till standardsvenska uppvisar flera arkaiska drag är det rimligt att anta att också negationsharmoni är en arkaism; älvdalska och estlandssvenska talas ju på var sin sida av det svenska språkområdet, så de kan knappast ha påverkat varandra. Den hypotesen motsägs dock av det faktum att negationsharmoni inte tycks förekomma i fornsvenska – enligt Lars-Olof Delsing (muntlig kommunikation) finns det blott ett enda möjligt exempel i de fornsvenska texterna. Negationsharmoni tycks alltså ha uppstått parallellt i de två språkvarieteterna.

I mitt föredrag vill jag presentera ytterligare exempel på negationsharmoni på svensk språkgrund, med ett fokus på estlandssvenska, och diskutera den syntaktiska konstruktionens uppkomst. Jag kommer dessutom att lyfta blicken till andra germanska språk. Det visar sig nämligen att negationsharmoni förekommer i flera andra språkvarieteter, men inte i några standardiserade nationalspråk, vilket leder till frågan om standardisering och negationsharmoni uppträder i komplementär distribution.

W4 Dialekt og turisme

Org. Marie Maegaard & Malene Monka

Københavns Universitet

Maegaard & Monka

Östman

Workshop-abstrakt

Turisme er en af de største og økonomisk set vigtigste industrier i verden, og det er en industri som er vokset eksplosivt med globaliseringen. Samtidig kan turisme ses som et ideelt undersøgelsesområde for forskning der fokuserer på sociolingvistiske processer i den senmoderne globale økonomi (Jaworski & Thurlow 2010).

Det er efterhånden velkendt at sprog spiller en vigtig rolle i turismekontekster (Labov 1967; Coupland m.fl. 2005; Thurlow & Jaworski 2010; Pietikäinen & Kelly-Holmes 2011). Hvor man i mange sprogsamfund tidligere primært så minoritetssprog og -dialekter som identitetsmarkører, betragter man nu også disse som handelsvarer der kan markedsføres selvstændigt og uafhængigt af en identitetsfunktion (Heller 2003, Jaworski & Thurlow 2010).

Denne proces hænger sammen med varegørelsen - *kommodificeringen* - af autenticitet. Autenticitet kommodificeres fx når produkter markedsføres som ”traditionelle” og ”lokale” (så som musik, keramik, mad, dans etc.), og her kan sprog spille en vigtig rolle for autentificeringen af produktet. En lokal geografisk dialekt kan være med til at *brande* det sted den er bundet til, fx visuelt ved dialektortografi (på skilte eller souvenirs) eller ved turistomvisninger på dialekt (Heller 2003; Duchêne & Heller 2012). Herved kan dialekten blive en væsentlig faktor i produktionen af et sted, et produkt eller en begivenhed som autentisk.

I den nordiske kontekst ved vi endnu ikke ret meget om hvordan dialekter indgår i turistindustrien. Spiller brugen af lokal dialekt en rolle i mødet mellem turister og værter? Kommodificeres dialekterne? Hvordan påvirker en eventuel kommodificering det lokale sprogsamfund? Medfører det at de lokale bruger mindre dialekt (Urry 1995), eller kan det være med til at øge den metasproglige bevidsthed og dermed være med til at bevare en dialekt, eller i det mindste visse saliente dialekttræk (Johnstone 2009)?

I denne workshop inviteres foredrag som tematiserer brugen af dialekt i turistindustrien i de nordiske lande.

Referencer

- Coupland, Nikolas, Peter Garrett & Hywel Bishop. 2005. *Wales Underground: Discursive Frames and Authenticities in Welsh Mining Heritage Tourism Events*. Adam Jaworski & Annette Pritchard (eds). 2005. *Discourse, Communication and Tourism*. Clevedon: Channel View Publications. 199-222
- Duchêne, Alexandre, & Monica Heller (eds.). 2012. *Language in Late Capitalism - Pride and Profit*. New York: Routledge.

- Heller, Monica. 2003. Globalization, the new economy, and the commodification of language and identity. *Journal of Sociolinguistics* 7 (4): 473-492.
- Jaworski, Adam & Crispin Thurlow. 2010. Language and the Globalizing Habitus of Tourism: Toward a Sociolinguistics of Fleeting Relationships. Nik Coupland (ed.): *The Handbook of Language and Globalization*. Oxford: Wiley-Blackwell. 255-286.
- Johnstone, Barbara. 2009. Pittsburghese shirts: Commodification and the enregisterment of an urban dialect. *American Speech* 84 (2): 157-175.
- Labov, William. 1967. The Effect of Social Mobility on Linguistic Behavior. In *Explorations in Sociolinguistics*, edited by S. Lieberman. Bloomington: Mouton & Co.
- Pietikäinen, Sari and Helen Kelly-Holmes. 2011. The local political economy of languages in a Sámi tourism destination: Authenticity and mobility in the labelling of souvenirs. *Journal of Sociolinguistics* 15(3): 323–346.
- Thurlow, Crispin and Adam Jaworski. 2010. *Tourism discourse: language and global mobility*. London: Palgrave Macmillan.
- Urry, John. 1995. *Consuming Places*: Routledge.

“Og til sidst skal de hen forbi kasseapparatet” – konstruktionen af den autentiske bornholmske vinoplevelse gennem brug af traditionel bornholmsk dialekt

Marie Maegaard og Malene Monka

Københavns Universitet

Danmark er et af de mest standardiserede sprogsamfund i Europa, og Bornholm er ingen undtagelse. På Bornholm bruges dialekten i midlertid også af visse lokale forretningsdrivende til at markere et produkt som “autentisk bornholmsk”.

Turistindustrien er et særligt interessant område for studiet af hvordan “autenticitet” skabes i senmoderniteten (fx Jaworski og Thurlow 2010), og kan fungere som en vigtig faktor i sprogforandringsprocesser (Heller 2003, Blommaert 2010). Bornholmsk dialekt er en del anderledes end andre danske dialekter (den eneste østdanske dialekt), og den er meget let genkendelig for de fleste danskere. Samtidig er Bornholm det sted i Danmark hvor turisme har størst betydning for den lokale økonomi (Østergaard 2010). Dette gør Bornholm til det perfekte sted for undersøgelser af forholdet mellem turisme, sprogforandring og kommodificering af lokal dialekt.

I foredraget fokuserer vi på én bestemt turistattraktion på øen: en lokal vingård. Vi vil præsentere casen ved at trække på data fra etnografisk feltarbejde, selvoptagelser, observationer og optagelser af rundvisninger, interview med både gæster og vært, spørgeskemaer samt vingårdens hjemmeside.

Vinproduktion har aldrig været et traditionelt erhverv på Bornholm, og vingården er den første og eneste af sin slags på øen. Men som vi vil vise i foredraget, lykkes det alligevel vinbonden at skabe en form for autenticitet omkring vingården og dens tilhørsforhold til traditionel Bornholmsk kultur.

Som vi vil vise, knytter der sig både oplevelser af forståelighed og uforståelighed til brugen af bornholmsk i rundvisningerne, og begge dele tilbydes turisterne som varer. Dialekten værdsættes altså både som et sprog der fremmedgør, og som et sprog der autenticerer. Gennem detaljerede analyser af rundvisninger på vingården vil vi argumentere for at disse effekter er resultater af hvordan vinbonden trækker på både forståelighed og uforståelighed når han rammesætter sympatisk interaktion med turisterne.

Lingvistiska dialektlandskap som uttryck för identitet, exotism och självintervention

Jan-Ola Östman

Helsingfors universitet

Föredraget diskuterar det ambivalenta i det dialektala material vi ser omkring oss på landsbygden i Svenskfinland i dag. Skyltar med dialektala namn på gårdsgrupper (ofta i fraktur eller annat ”gammalt” typsnitt) sätts upp – både av enskilda personer och av byaktiva grupper.

Varför sker detta och varför görs det i dagens globala, senmoderna tid? Görs det för att byborna (eller en aktiv grupp sådana) vill stärka sin egen tillhörighet (eftersom allt fler personer flyttar in till byarna från städerna), för att visa att platsen hör till dem som alltid bott där? När det geografiska utrymmet inte längre är klart ”dialektalt”, är det viktigt att det kognitivt definierade rummet markeras språkligt.

Eller är orsaken att man vill framhäva det exotiska och ”gamla” med byn och den tillhörande dialekten och på det sättet göra byn attraktiv för turister? Muséer har kanske blivit för statiska och det behövs mer dynamiska marknadstrick för att locka nöjesresenärer.

Språket, dialekterna, på landsbygden har alltid haft en stark position i byarnas kulturella utbud i Svenskfinland: teateruppsättningar på dialekt, diktböcker på dialekt, pop- och rocklyrik på dialekt. De här manifestationerna har för byborna varit ett sätt att känna igen sig, och att kanske gråta och skratta åt sig själva. Samtidigt har folk från andra byar och t.o.m. folk som inte alls förstår dialekten i fråga kommit för att ta del av ”det humoristiska”. De dialektala texterna har ibland haft ett nästan uttalat syfte att underhålla via dialekterna, och dialekten har gett en del musiker möjlighet att använda mindre acceptable uttryck, svordomar och andra tabuord som de kanske inte skulle lägga in i en standardspråkig text.

Det här kan ses som harmlös ”bondkomik”; inte desto mindre lockar det dialektala kulturutbudet publik, även turister, och publik för med sig pengar.

Men det dialektala fungerar inte alltid som en inkomstkälla. Namnforskare (se Mattfolk u.u.) har visat att affärnamn på dialekt inte blivit populärare – åtminstone inte i Svenskfinland. Att göra affärer är seriöst. Några få reklamannonser publiceras i dagstidningarna, men det är oklart om de har ekonomiskt värde för försäljaren. Den största vykortsproducenten i Finland ville för tio år sedan satsa på vykort med text på svenska dialekter i Finland: översättare betalades för att skapa finurliga texter, men marknadsundersökningarna visade att det inte skulle löna sig och producenten la ner projektet. En annan vykortfirma som bl.a. satsat på samma koncept med finska dialekter gick i konkurs härom året. (Säkert inte bara p.g.a. dialektala vykort.)

De dialektala vägs skyltarna har inte mycket av det ståuppkomiska kring sig. Men frågan är vem de är avsedda för. De är ambivalenta i och med att de har ett uns komik i sig, de har ett uns platstillhörighet i sig – och de har ett uns appropriering i sig: den grupp som sätter upp dessa skyltar tar sig rätten att tala för en hel grupp, utan att egentligen ha denna rätt. Den här aktiviteten närmar sig något som jag vill kalla självintervention: en (i det här fallet språklig) intervention som kommer inifrån den egna gruppen och rättfärdigar sig på detta sätt.

Men det som gör det hela ännu mer ambivalent är att skyltarna som sätts upp är språkligt sett ”inkonsekventa”: man måste kunna den specifika dialekten för att kunna läsa dessa skyltar. Därför skapar de en exotism, som egentligen endast är avsedd för turister, som inte **ska** kunna uttyda dem.